

LUNDS
UNIVERSITET

Imperfekta våldsoffer och behovet av en normkritisk socialtjänst

En kvalitativ intervjustudie om normer inom socialt arbete med våld i nära relationer

Lo Candell

Rafah Alnayef

Kandidatuppsats (SOPB63)

HT 2023

Handledare: Em Andersson

Abstract

Authors: Lo Candell & Rafah Alnayef

Title: Imperfect victims of violence and the need for a norm-critical social service - A qualitative interview study of norms in social work with people subjected to intimate partner violence

Supervisor: Em Andersson

Assessor: Anna Rypi

The aim of this study was to explore Swedish social workers' experiences of the influence of social norms in their work with people subjected to intimate partner violence. The aim was also to explore how social workers relate to norm-critical perspectives within social services. We used convenience sampling and recruited six social workers, all of whom were specialized in intimate partner violence. We approached this qualitative study from a social constructivist research paradigm. We decided to use reflexive thematic analysis deductively, based on gender- and queer theory, to illuminate our aims. For data collection, we conducted semi-structured interviews, two of which were paired interviews and two were individual. We constructed four themes to reflect our participants' experiences: *elevated vulnerability in imperfect roles of violence*, *the workplace as counterparty*, *overwhelming demands create inner conflicts*, and *strategies of the lone enthusiast*. The first theme described how social workers try to sort their clients into simplistic binary roles of victim and perpetrator. These roles were strongly connected to norms of femininity, masculinity, and sexuality which contributed to further marginalization of vulnerable clients. The second theme captured the challenges of working in a social service organization that did not take responsibility for implementing norm-critical perspectives. The social workers described feelings of loneliness and conflicted interests, which made the individual worker tempted to resort to equality ideals instead of developing norm-critical perspectives and working toward equity and social justice. The third theme illuminated how social workers appeared to oscillate emotionally and cognitively between insecurity and self-affirmation in relation to meeting victims of intimate partner violence and incorporating norm-critical perspectives in their work. The fourth and last theme described the strategies used by individual social workers to cope with the challenging position they were in: striving for more knowledge, exercising critical self-reflection and humility, and seeking support from colleagues. Our findings illustrate how all parts of social services are interconnected, as the (limited) norm-critical competence of other authorities restricts access to specialized interventions for non-normative groups. Systemic change is necessary for social services to better mitigate vulnerability and promote the safety of imperfect victims, who currently appear to be overlooked. The implementation of norm-criticism is a critical area for development of the Swedish social services in general, and in the work with intimate partner violence in particular.

Keywords: social work; intimate partner violence; gender norms; norm-criticism; qualitative

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
2. Kunskapsläget.....	3
2.1. Våldsutsatta män och kvinnor i heterosexuella relationer	3
2.3. Våldsutsatta hbtq-personer.....	5
2.4. Normkritiska och organisatoriska perspektiv på socialt arbete	6
3. Metod.....	9
3.1. Förförståelse och felbedömningar.....	9
3.1.1. Arbetsfördelning	10
3.2. Vetenskapsteoretisk ansats.....	10
3.2.1. Objektivitetsbegreppet	11
3.3. Datainsamlingsmetod.....	11
3.4. Urval	13
3.5. Tillvägagångssätt	14
3.5.1 Utformning av intervjuguide	14
3.5.2 Genomförande av intervjuer	15
3.5.3 Bearbetning och analys	15
3.7. Metodens tillförlitlighet	17
3.8. Etiska överväganden	19
4. Teori.....	22
4.3. Genusteori	22
4.5. Könroller, isärhållning och genuskontraktet	22
4.4. Den heterosexuella matrisen	23
4.2. Queerteori	24
5. Resultat och analys	25
5.1 Förhöjd utsatthet i imperfekta våldsroller.....	25
5.1.1 Imperfeka offer och imperfeka våldsutövare.....	26
5.1.2 Reproducerad marginalisering	29
5.2 Arbetsplatsen som motpart.....	31
5.2.1 Bristande stöd och strukturer	32
5.2.3 Aktivt motstånd	34
5.2.4 Jämställdhetsideal	35

5.3 Överkrav skapar inre konflikter	37
5.3.1 Osäkerhet.....	37
5.3.2 Självhävdelse	39
5.4 Den enskilda eldsjälens strategier	40
5.4.1 Strävan efter mer kunskap	40
5.4.2 Självreflexivitet och ödmjukhet	41
5.4.3 Kollegial coping	42
6. Avslutande diskussion	44
6.1 Metodologiska styrkor och begränsningar	45
Referenslista	47
Bilagor	51
Bilaga 1: Informationsbrev	51
Bilaga 2: Intervjuguide	53

Förord

Vi vill först och främst rikta ett stort tack till våra intervjupersoner. Tack för att ni så generöst delat med er av er tid, era upplevelser och reflektioner. Utan er hade det inte blivit någon uppsats! Tack även till vår handledare Em Andersson som lotsat oss genom den här processen och kommit med värdefulla råd. Lo vill rikta ett särskilt stort tack till Lou och Embla för ovärderlig kärlek och uppmuntran, och till Nox för alla timmar av fotvärmande och sällskap. Rafah vill ge ett stort tack till sin fina familj för deras emotionella stöd under tiden med uppsatsskrivandet.

Malmö, januari 2024

Lo Candell

Sandviken, januari 2024

Rafah Alnayef

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Våld i nära relation definieras av Världshälsoorganisationen (2022) som ett beteende utövat av en partner inom en relation och som kan bestå av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt kontrollerande beteenden. Nationellt centrum för kvinnofrid (2023) beskriver att materiellt och ekonomiskt våld också är vanligt förekommande.

Exempel på kontrollerande beteenden kan vara försök att isolera den våldsutsatta från andra närstående och sociala nätverk, eller på andra sätt styra och begränsa dennes liv. Våld i nära relationer är en kränkning av mänskliga rättigheter och betraktas som ett utbrett folkhälsoproblem. År 2018 infördes ett nytt examensmål för socionomexamen, som en del av en nationell strategi för att förebygga och bekämpa våld i nära relationer. Examensmålet innebär att socionomer ska ha kunskap om våld, hur det förebyggs och upptäcks, samt kunskap om insatser för både våldsutsatta och våldsutövare (Jämställdhetsmyndigheten 2022).

Våld i nära relationer kan enligt Socialstyrelsen (2023) drabba vem som helst och förekomma i olika typer av relationer. Personer kan oberoende av kön, ålder och sexuell läggning utsättas för våld inom en parrelation, barn kan utöva våld mot sina föräldrar eller syskon och närstående kan utöva hedersrelaterat våld. Tidigare studier (Helmersson 2017, Hoppstadius 2020, Persson 2021, Kullberg & Skillmark 2017, Mattsson 2013) belyser vikten av att professionella inom socialt arbete har en förståelse för hur normer påverkar olika grupper av våldsutsatta. Normkritik är ett sociologiskt begrepp för olika metoder som syftar till att synliggöra, ifrågasätta och förändra sociala normer och strukturer (Jämlikhetsresan 2019). Socialstyrelsen (2015) lyfter fram behovet av ökad kunskap om marginaliserade grupper och normkritiskt bemötande hos myndigheter som socialtjänsten.

Normativa antaganden och föreställningar hos enskilda yrkesutövare och organisationer kan negativt påverka det bemötande och stöd som ges till personer utsatta för våld i nära relation. Vi anser därför att det är ett viktigt område att uppmärksamma och belysa, då alla människor har rätt att leva ett liv fritt från våld på lika villkor.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att utforska socionomers erfarenheter av hur normer påverkar arbetet med personer utsatta för våld i nära relation, samt hur socionomer förhåller sig till normkritiska perspektiv inom socialtjänsten.

Studien har för avsikt att besvara följande frågeställningar:

1. På vilket sätt och i vilka sammanhang konfronteras socionomerna med normer, framför allt kopplat till kön och sexualitet, i arbetet med våld i nära relation?
2. Vad kan det få för följder när utmanade normativa perspektiv präglar socialtjänstens verksamhet? För klienterna? För socionomerna?
3. I vilken grad förekommer arbete med normmedvetna/normkritiska perspektiv på socionomernas arbetsplatser? Vem äger ansvaret för sådant arbete, enligt socionomernas upplevelse?

2. Kunskapsläget

I detta avsnitt presenteras en översiktlig redovisning av tidigare forskning som har relevans för vår studie. Dessa områden är *våldsutsatta kvinnor och män i heterosexuella relationer, våldsutsatta hbtq-personer* samt *normkritiska och organisatoriska perspektiv på socialt arbete*. Vi har använt oss av sökmotorerna Google Scholar, Libris och LUBsearch under litteratursökningen. Vi använde sökord som: socialt arbete (eng. social work), normkritik (eng: norm criticism), socialtjänst (eng. social services), våld i nära relationer (eng. intimate partner violence), kön och genus (eng. sex/gender) och hbtq (eng. lgbtq). Artiklarna som presenteras är granskade (eng. peer-reviewed) och publicerad i vetenskapliga tidskrifter. Avhandlingarna är generellt reviewade.

2.1. Våldsutsatta män och kvinnor i heterosexuella relationer

Ekström (2016) skriver i sin avhandling om socialtjänstens arbete med kvinnor utsatta för våld i nära relation. Kvinnorna uppvisar ofta ett komplext och omfattande hjälpbehov som kräver en kombination av olika insatser. Det kan exempelvis handla om hjälp med ekonomi, boende och emotionellt stöd. Socialtjänstens resurser varierar i olika delar av landet, vilket avspeglar sig i vilka insatser som finns tillgängliga. Socionomernas möjlighet till kunskapsutveckling och specialisering inom våld i nära relation lyfts fram som en viktig komponent för ett gott socialt arbete. Tillgången till kvalificerad handledning framhålls eftersom socionomerna där ges möjlighet att utveckla sin kompetens och tillägna sig viktiga verktyg att använda sig av i sitt arbete. Socionomernas handlingsutrymme påverkar deras arbete med våldsutsatta, vilket regleras i nationell lagstiftning och inom den egna organisationen.

Helmersson (2017) skriver i sin avhandling om specialiserat socialt arbete med våld i nära relationer. Det är tydligt att arbetet med våldsutsatta är starkt förknippat med, och påverkas av, tankar och föreställningar kopplat till kön och könsroller. De intervjuade socionomerna beskriver att de själva, såväl som organisationerna de arbetar inom, utgår från en feministisk strukturell analys av våld. De framhåller samtidigt att det är viktigt att i arbetet inte låsa sig vid normativa tankar kopplade till

exempelvis personliga egenskaper eller roller i en våldsdynamik utifrån kön. Flera arbetsplatser har valt att använda sig av material med könsneutrala formuleringar av den anledningen. Några av socionomerna uttrycker ett missnöje över att kommunens informationsmaterial till medborgare benämner våld i nära relation som mäns våld mot kvinnor, eftersom "det inte stämmer särskilt bra med verkligheten". Helmersson lyfter vikten av ett reflexivt professionellt arbetssätt, både kring den egna yrkesutövningen och de personer som socionomerna möter. Det är bland annat viktigt att undvika en rigid uppdelning mellan våldsutsatt och våldsutövare, utan istället vara öppen för att båda parter kan utöva våld.

Hoppstadius (2020) analyserar i sin avhandling kunskapen och den sociala diskursen kopplad mäns våld mot kvinnor inom socialtjänsten utifrån en rad studier. Våld i nära relation framställs som ett privat familjeproblem utan att synliggöras utifrån strukturella perspektiv och som något främst kvinnor i heterosexuella kärleksrelationer blir utsatta för. Socionomer inom socialtjänsten är generellt välutbildade men uppger sig själva sakna kunskap om våld i nära relationer som inte följer normen, exempelvis i samkönade relationer och i heterosexuella relationer där män blir våldsutsatta. De beskriver också att de saknar kunskap om våldsutövare. Vidareutbildning i form av kurser och olika utbildningsmaterial samt kollegialt kunskapsutbyte lyftes fram som en källa till ökad kompetens för socionomer inom socialtjänsten. Hoppstadius beskriver att avhandlingens resultat kan användas för att ifrågasätta och utmana rådande normer och föreställningar kopplat till mäns våld mot kvinnor, och argumenterar för behovet av strukturella förändringar inom socialtjänsten. Detta eftersom normer och förväntningar, kopplade till bland annat kön, leder till osynliggörande och begränsningar inom socialtjänstens arbete med våldsutsatta.

Persson (2021) beskriver i sin artikel de terapeutiska strategier som professionella använder sig av i mötet med män utsatta för våld i nära relation. Mäns upplevelser av våld beskrivs ha stora likheter med kvinnors, där bland annat förnekande av utsatthet samt känslor av skuld och skam är centrala. Män upplever att våldet och kontrollen långsamt eskalerar i relationen, och att de som våldsutsatta anpassar sig till det. Normaliseringsprocessen, en modell som grundar sig i strukturella perspektiv baserat på mäns våld mot kvinnor, anses således även vara en användbar teori för våldsutsatta

män. På vissa punkter skiljer sig dock bemötandet och stödet som ges till våldsutsatta män från det som erbjuds våldsutsatta kvinnor. Professionella ansåg exempelvis att våldsutsatta män behöver än mer stöd i att benämna, erkänna och förstå våldet de blivit utsatta för eftersom det ansågs särskilt utmanande för dem i egenskap av män. Persson hänvisar till Island och Letellier som menar att föreställningar som finns om manliga som potentiella förövare försvårar för professionella att se män som trovärdiga offer för våld. Dessa föreställningar försvårar också männens egen villighet att söka hjälp. Att befinna sig i en offerposition skapar skamkänslor och interna konflikter hos männen, som upplever en dissonans mellan att uppfylla kraven för normativ maskulinitet och ha utsatts för våld. Därför behöver professionella arbeta med skamreduktion där skammen synliggörs, diskuteras och behandlas.

En studie av Kullberg och Skillmark (2017) lyfter fram socialarbetares beskrivningar och tankar kring hur mäns självbild och maskulinitet påverkas av att ha blivit utsatt för våld. Socialarbetarna beskriver hur män inte längre känner sig som sig själva och att deras känsla av autonomi, initiativförmåga och handlingsutrymme påverkas negativt. Att bli utsatt för våld kan också förändra männens status i förhållande till andra män. Ett annat tema var männens ökade känsla av skam efter att ha blivit utsatta för våld av en kvinna. I diskussionerna blir det tydligen att männens förmodade skam är mer kopplad till vem de blivit utsatt för våld av, snarare än det faktum att de utsatts för våld. Socialarbetarnas förväntningar och resonemang kring hur män påverkas av våld indikerar att de påverkas att normer kopplade till könsroller och maskulinitet. Författarna beskriver att socialarbetarnas tankegångar kan ses som ett uttryck för könsstereotyp socialisering och sociala representationer av traditionella former av maskulinitet. Fysisk styrka och förmågan att försvara sig själv är en viktig komponent i förväntningarna på normativ maskulinitet och en del av könsmaktsordningens uppbyggnad.

2.3. Våldsutsatta hbtq-personer

Flera studier visar att hbtq-personers utsatthet för våld i nära relation är densamma, eller högre, som för heterosexuella cis-kvinnor (Ard & Makadon 2011; McClennen 2005). Våldet i hbtq-personers relationer tar sig dessutom samma uttryck som det våld som beskrivs i forskning rörande heterosexuella cis-personer. Det handlar om

flera typer av våld som gradvis eskalerar med tiden i relationen. Vanligen rör det sig om olika kombinationer av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Det är även vanligt med ekonomiskt våld. Normaliseringsprocessen, som är en teori som traditionellt tillämpats på våld i nära relation i en heterosexuell kontext där mannen är våldsutövaren, har visats sig beskriva våldförlopp även i hbtq-personers relationer på ett träffande sätt (McClennen 2005).

Flera internationella studier har undersökt utvecklingen av hbtq-kompetens inom myndigheter och andra verksamheter kopplade till socialt arbete. Tillgängligheten till socialt stöd och hjälpinsatser för hbtq-personer är också något som undersökts, samt hur väl dessa tillgodoser gruppens behov. Denna forskning indikerar att det finns en rad utmaningar och svårigheter i kontakten mellan professionella utförare av socialt arbete och deras klienter med hbtq-identitet. Många verksamheter behöver förbättra sitt bemötande och aktivt arbeta mer med inkludering av hbtq-personer för att verksamheten ska vara tillgänglig för och tillgodose gruppens behov (Rogers 2016; Rosenwald 2009). Inte sällan var dessa utmaningar kopplade till normer och normativa antaganden rörande kön, sexualitet och relationella praktiker. Nationellt är socialt arbete med personer som identifierar sig som hbtq fortfarande ett relativt obeforskat område, utöver statliga utredningar och undersökningar. En artikel skriven av Smolle och Espvall (2021) beskriver centrala teman som ger sken av att försvåra professionellas möten och arbete med hbtq-personer. Temana utgörs bland annat av cis- och heteronormativa antaganden, organisatoriskt osynliggörande av hbtq-personer samt bristande kunskap om exempelvis terminologi och pronomen kopplat till transpersoner.

2.4. Normkritiska och organisatoriska perspektiv på socialt arbete

Plotnikof et al. (2022) beskriver i sin artikel att frågor som rör jämlikhet och mångfald blivit centrala för många organisationer och myndigheter. Det har utvecklats en kultur att prata om, vad som egentligen rör ojämlikhet och diskriminering, i mer positiva termer som representation och inkludering. Artikelförfattarna uttrycker att en sådan diskurs riskerar att avpolitisera och förenkla komplexa samhällsstrukturer och maktdynamiker. I ett försök att skifta till vad de uppfattar som ett mer funktionellt och användbart perspektiv, efterlyser

artikelförfattarna och andra kritiska mångfaldsforskare, istället en teoretisk och praktisk utveckling av normkritiska förhållningssätt till mångfaldsarbete. Genom att flytta fokus från marginaliserade individer och grupper till de normativa uppfattningar som präglar vårt samhälle, syftar normkritiska metoder till att förändra organisationsstrukturer och rutiner som reproducerar specifika normer och därmed normaliserar majoritetsgruppers privilegier.

Mattsson (2013) belyser i sin artikel hur arbetet med våld i nära relation i könsintegrerade verksamheter påverkas av normer kopplade till kön, sexualitet och våld. Socionomerna som arbetar inom dessa verksamheter beskriver att de använder sig av olika perspektiv för att förstå och arbeta med våldsutövning inom relationer, bland annat ett strukturellt feministiskt perspektiv och ett rationellt perspektiv. Genom intervjuer med socionomerna uppmålas en komplex arbetssituation där en feministisk förståelse av våld riskerar att leda till en mindre flexibel syn på våldsutsatthet och våldsutövning utifrån kön och könsroller. Samtidigt innebär den rationella och relationella förståelsen en risk att strukturella maktobalanser i samhället, såväl som i den individuella relationen osynliggörs. Mattson drar utifrån sin empiri slutsatsen att socionomerna utgår från att våld och våldsrelationer är komplexa företeelser. Samtidigt utgår de från olika förhållningssätt och perspektiv på makt och våld i sin yrkesutövning, vilket leder till att socionomernas bedömningar ofta skiljer sig från varandra.

Lundberg och Stranz (2019) diskuterar i sin artikel olika påverkansfaktorer och förutsättningar för kompetensutveckling inom socialtjänstens arbete med våld i nära relation. De intervjuade socionomerna beskriver att det framför allt handlar om enskilda, engagerade individer som driver arbetet framåt. Dessa personer kan vara både chefer och anställda som personligen möter de våldsutsatta. Framträdande var att det ofta handlar om en drivkraft sprungen ur eget intresse, snarare än ett organisatoriskt uppdrag som ledde till utvecklingsarbetet, och ibland utförs arbetet utanför ordinarie arbetsuppgifter. Att utvecklingsarbetet kom att ses och hanteras som ett individuellt egenintresse, snarare än ett strukturellt och organisatoriskt uppdrag, anses problematiskt. Samtidigt som det individuella engagemanget framhålls som viktigt, möjliggör det också en organisatorisk passivitet. Att beskriva kunskap om våld i nära relationer som ett individuellt engagemang innebär också att den typen av

kompetens inte förväntas eller krävs av socionomerna. Intervjupersonerna betonar behovet av att fortsätta utveckla kompetensen kring våld i nära relationer inom socialtjänsten, främst utifrån att kunskapsnivån, rutiner och det organisatoriska stödet varierade kraftigt mellan olika arbetsplatser.

3. Metod

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för de metodologiska överväganden som gjorts i studien. Metodkapitlet inleds med att den vetenskapliga ansats vi valt beskrivs och motiveras. Därefter redogör vi för vår datainsamlingsmetod och urval. Avsnittet därefter behandlar vårt tillvägagångssätt och är en redogörelse över hur vi utformat intervjuguiden och samlat in det empiriska materialet genom intervjuer.

Nästkommade avsnitt handlar om analysarbetet och bearbetningen av vårt material. Därefter följer ett avsnitt om vår valda metods tillförlitlighet, där vi diskuterar olika begrepp i förhållande till vårt tillvägagångssätt. Sista avsnittet består av en diskussion kring våra etiska överväganden och hur vi gått tillväga för att uppfylla de forskningsetiska kraven.

3.1. Förförståelse och felbedömningar

Vi har båda gjort vår verksamhetsförlagda utbildning inom socialtjänsten. Det har gett oss insyn i hur normer kan påverka det sociala arbetet och gör att vi har en viss förförståelse av hur det kan vara att arbeta inom socialtjänsten, samt de viktiga perspektiv som normkritik kan bidra med. Dessa erfarenheter väckte en nyfikenhet hos oss att vidare undersöka området i vår uppsats. Det finns en risk att vår förförståelse har lett till vissa förväntningar på resultatet, samtidigt upplever vi att vår förförståelse varit en fördel eftersom vi kunnat ställa relevanta följdfrågor till våra intervjupersoner.

En felbedömning var att vi till en början la fokus på normer kopplade till kön, vilket går att utläsa i vårt informationsbrev. Eftersom normer på många sätt samspelar med varandra hade ett ensidigt fokus gjort att vi gått miste om de intersektionella perspektiven i vårt intervjumaterial. Vi valde därför att bredda vårt fokus. Under analysarbetet med vår empiri insåg vi också att vi borde ställt fler klagörande uppföljningsfrågor till våra intervjupersoner. I en del av svaren är det nämligen inte helt tydligt vad intervjupersonerna refererar till, vilket gjort att vi inte kunnat använda oss av allt material. Det hade också varit värdefullt att få mer konkreta exempel på intervjupersonernas upplevelser och tankar.

3.1.1. Arbetsfördelning

Vi har under arbetet med uppsatsen försökt att fördela vårt arbete och beslutsfattande så lika som möjligt. Vi har haft kontinuerlig kontakt och tillsammans överlagt kring de val vi gjort i förhållande till uppsatsarbetet. Vi har båda varit delaktiga i all text som skrivits i uppsatsen, eftersom vi omväxlande författat egna stycken och bearbetat varandras texter. Vi har båda sökt efter relevanta källor till uppsatsen och diskuterat dessa med varandra. Informationsbrev och intervjuguide har vi utformat tillsammans, och vi genomförde två intervjuer var. Transkriberingen av intervjuerna delade vi också lika på. Resultatet från intervjuerna har vi sedan noga diskuterat tillsammans och kodning, tematisering och analys har växt fram i en typ av växelverkan oss emellan. Vi har diskuterat och förhållit oss till varandras åsikter och uppfattningar för att nå fram till en gemensam slutsats.

3.2. Vetenskapsteoretisk ansats

Vår uppsats syftar till att utforska socionomers erfarenheter av hur normer påverkar arbetet med personer utsatta för våld i nära relation, samt hur socionomer förhåller sig till normkritiska perspektiv inom socialtjänsten. Eftersom det är människors subjektiva upplevelser vi vill fånga, har vi valt att använda oss av en kvalitativ ansats med utgångspunkt i socialkonstruktivismen. Enligt Bryman (2018) samt Ahrne och Svensson (2015) fokuserar kvalitativa forskningsmetoder på hur individen upplever, tolkar och beskriver sin livsvärld. Det ger utrymme för människors komplexa upplevelser och hur dessa påverkas av såväl våra egna som omvärldens förståelse och konstruktion av dem. Det gör kvalitativa metoder väl lämpade att undersöka områden som inkorporerar normer, värderingar och social interaktion. Socialkonstruktivismens grundtanke utgår enligt Burr (2015) och Hacking (1999) från en kritisk granskning av våra egna vedertagna uppfattningar om världen och oss själva. Människors uppfattningar och förståelse av världen skapas och upprätthålls genom vårt sociala samspel. Normer kopplade till kön och sexualitet är således socialt konstruerat och människors normativa tolkningar av omvärlden är ett resultat av vår sociala miljö.

3.2.1. Objektivitetsbegreppet

Enligt socialkonstruktivismen är det omöjligt att uppnå en objektiv och opartisk kunskap eller sanning genom observationer av vår omvärld. Socialkonstruktivistiska perspektiv motsätter sig alltså det som inom forskning kallas positivism (Burr 2015; Hacking 1999). Bryman (2018) beskriver svårigheterna med att förhålla sig till objektivitetsbegreppet inom den kvalitativa forskningen. Enligt en kvalitativ ansats är objektivitet varken någonting önskvärt eller något som går att uppnå. Utifrån vår socialkonstruktivistiska ansats och våra frågeställningar är det just intervjupersonernas subjektiva uppfattningar och tankar vi är intresserade av. Vi kan därför inte förhålla oss till kriterier om objektivitet på samma sätt som vid en kvantitativ ansats när det gäller den kvalitativa intervjustudie som vi gör. Bryman (2018) beskriver dock att det kan vara viktigt att redogöra för personliga egenskaper eller erfarenheter som påverkar forskarens egen position i förhållande till forskningsfrågan och intervjupersonerna. Att båda författarna har egen erfarenhet av att jobba inom socialtjänsten är därför något vi varit transparenta och tydliga med i uppsatsen såväl som med intervjupersonerna.

3.3. Datainsamlingsmetod

Som insamlingsmetod har vi valt semistrukturerade intervjuer. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver att intervjuer ger goda möjligheter att under kort tid samla information om människors upplevelser och reflektioner kring ett visst samhällsfenomen. Intervjuer tillåter människor att förmedla sina egna perspektiv och ger samtidigt intervjuaren möjlighet att samla information om intervjupersonens och fenomenets kontext i form av språkbruk, känslor och normer. Författarna framhåller samtidigt att intervjuer som insamlingsmetod enbart fångar människors egna, subjektiva upplevelser och att detta kan leda till en begränsad bild av de företeelser som undersöks. Eftersom studiens syfte är att undersöka socionomers upplevelser av hur normer påverkar deras arbete med våld i nära relation anser vi inte att begränsningen kommer att påverka den negativt. Vi tror istället att dessa upplevelser bäst förmedlas genom att vi ställer frågor direkt till personerna som själva upplevt dem.

Vi har valt att göra semistrukturerade intervjuer eftersom det är ett tydligt avgränsat område vi vill undersöka. En viss struktur på intervjuerna känns därför nödvändigt, samtidigt som vi vill vara fria att följa och återkoppla på intervjupersonernas svar, och vad de upplever som viktigt och betydelsefullt. Bryman (2018) beskriver att semistrukturerade intervjuer innehåller specifika teman som bestämts på förhand och som behandlas i en särskild ordning. Frågorna är öppna och det är möjligt för intervjuaren att ställa uppföljande frågor på informanternas svar. Just flexibiliteten i semistrukturerade intervjuer framhålls av Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) som en fördel när det är människors egna upplevelser som efterfrågas. Intervjupersonerna ges utrymme att reflektera och resonera kring sig själva och sina upplevelser, tankar och känslor. Det är viktigt att intervjuaren är följsam och låter intervjuerna röra sig i olika riktningar eftersom det kan ge viktig information om vad informanterna själva upplever som relevant.

Vi genomförde två parintervjuer och två individuella intervjuer. Parintervjuer var vårt förstahandsval men då vi enbart fick kontakt med fyra intervjupersoner som hade en redan existerande relation och ville intervjuas tillsammans, fick vi komplettera med individuella intervjuer för att nå mättnad i empirin. Parintervjuer involverar enligt Kvalsvik och Øgaard (2021) två deltagare som delar en redan existerande relation. Parintervjuer ger deltagarna tid att bearbeta det som har sagts och att formulera sina svar. Det tillåter också personen som intervjuar att observera interaktionen mellan intervjupersonerna. Intervjumetodens speciella dynamik kan också leda till att intervjun får en annan natur och genererar annan typ av data än vid en individuell intervju. Vi upplevde att deltagarna under våra parintervjuer blev positivt påverkade av samtals dynamik, vilket genererade intressanta diskussioner. Intervjupersonerna verkade ha ett givande utbyte av varandra och kunde utifrån varandras svar reflektera och resonera kring olika ämnen i flera steg, vilket vi inte upplevde i de individuella intervjuerna på samma sätt. Samtidigt erbjöd de individuella intervjuerna större möjlighet att ställa följdfrågor eftersom samtalet naturligt växlade mellan intervjuperson och intervjuare. I parintervjuerna blev intervjupersonerna tillsammans ofta djupt involverade i samtalet, vilket lämnade mindre utrymme till intervjuaren.

En potentiell nackdel med parintervjuer är problemet med dominans. En av intervjupersonerna kan dominera intervjun genom att lägga beslag på talutrymmet

eller avfärda den andra deltagaren. En annan nackdel är risken för konflikter mellan intervjupersonerna. Denna risk finns inte vid individuella intervjuer (Kvalsвик och Øgaard 2021). Vi upplevde inte några problem med vare sig dominans eller konflikter under våra parintervjuer. Talutrymmet disponerades naturligt jämnt mellan intervjupersonerna och även om intervjupersonerna inte alltid höll med varandra så förhöll de sig respektfullt gentemot varandra. Intervjupersonernas olika åsikter ledde snarare till intressanta samtal där de båda kunde uttrycka sina perspektiv och diskutera för- och nackdelar tillsammans.

3.4. Urval

Vi har valt att använda oss av ett bekvämlighetsurval såväl som ett målstyrt urval för vår uppsats. Bryman (2018) beskriver att ett bekvämlighetsurval innebär att urvalet består av personer som just nu är tillgängliga att delta i den specifika studien. Ett målstyrt urval betyder att respondenter eller verksamheter som är relevanta för de forskningsfrågor som undersöks väljs ut. Svarefrekvensen för bekvämlighetsurval är ofta något högre än vid andra typer av urval, vilket är en fördel. En nackdel är att det inte går att generalisera resultatet från en studie som baserat sitt resultat på data inhämtat genom bekvämlighetsurval eller målstyrt urval. Detta eftersom det inte går att veta för vilken population stickprovet är representativt. Bekvämlighetsurval används ibland inom kvantitativ forskning och anses vara en legitim urvalsmetod för studier som har som ambition att utföra en preliminär analys av ett forskningsområde. En annan anledning till att inte lägga så stor vikt vid representativiteten i urvalet är när en studies syfte primärt inte är att uppnå ett generaliserbart resultat. Syftet kan istället vara att genomföra en mer ingående analys av en specifik grupps upplevelser, exempelvis. Detta är något vi anser vara tillämpligt på vår studie, dels utifrån vårt syfte men också med hänsyn till studiens begränsade omfattning och tidsåtgång. Vår målsättning är inte heller att generera generaliserbara resultat utan i första hand att mer djupgående undersöka socionomers subjektiva upplevelser av hur normer påverkar deras arbete med våld i nära relationer.

För att få kontakt med potentiella intervjupersoner valde vi att kontakta socialtjänsten i skånska kommuner. Inklusionskriterier för intervjupersonerna var socionomexamen, pågående anställning inom socialtjänsten och yrkesmässig specialisering på våld i

nära relation. Exklusionskriterier var yrkesroller som inte möter klienter i sitt vardagliga arbete. Antalet intervjupersoner begränsades till åtta utifrån studiens begränsade tid och omfattning. Efter sex intervjuer upplevde vi en mättnad i datan och valde därför att inte genomföra fler intervjuer. Ahrne och Svensson (2015) uttrycker att i ett urval som består av en särskild grupp, kan 6–8 intervjupersoner vara tillräckligt för att insamla empiriskt material som är oberoende av deras personliga uppfattningar.

Kontakt med intervjupersonerna togs till en början via mejl. Vi mejlade ut vårt informationsbrev till socialtjänsten som sedan vidarebefordrade det till socionomer inom verksamheten som arbetade med våld i nära relation. I informationsbrevet (se bilaga 1) presenterar vi studiens syfte, målgrupp, villkor och samtycke för deltagandet samt en kort beskrivning av intervjuens praktiska förfarande. Vi bifogade även våra kontaktuppgifter. Personer som var intresserade av att delta kontaktade oss och bokade tid för intervju.

3.5. Tillvägagångssätt

3.5.1 *Utformning av intervjuguide*

Med utgångspunkt i tidigare forskning samt vårt syfte och frågeställningar formulerade vi tre teman som innehöll övergripande områden vi var intresserade av att fråga våra intervjupersoner om. Att ge intervjuguiden en övergripande tematisk struktur hjälper enligt Bryman (2018) till att säkerställa att de intervjuade personerna får svara på någorlunda samma frågor. Utifrån våra teman formulerade vi sedan frågor vi upplevde som intressanta och relevanta för vår uppsats. Efter den första sammanställningen av intervjuguiden gick vi igenom frågorna och funderade över hur vi formulerat dem. Vi diskuterade hur frågorna skulle kunna tolkas av våra intervjupersoner och om formuleringen av frågorna bidrog till att vi potentiellt kunde få för breda eller för smala svar. Vi insåg att vi hade lite väl många frågor i förhållande till vår beräknade intervjutid, så vi slog ihop en del av frågorna och formulerade om vissa av dem. Vi la även till inlednings- och avslutningsfrågor för att fånga upp övrig intressant information om våra intervjupersoner och för att intervjun

skulle få en bra struktur. Tillslut hade vi frågor utifrån tre relevanta teman samt avslutande och inledande frågekluster formulerade i vår intervjuguide (se bilaga 2).

3.5.2 Genomförande av intervjuer

Vi genomförde våra intervjuer både personligen och digitalt. Vi anpassade oss efter våra intervjupersoners önskemål avseende utformningen av intervjun. De två individuella intervjuerna genomfördes digitalt och de två parintervjuerna personligen. Vi upplevde att båda intervjuformaten fungerade bra och inga tekniska problem uppstod under de digitala intervjuerna, vilket annars kan vara en nackdel. Att genomföra intervjuer digitalt innebär dock vissa begränsningar, vilket vi upplevde till viss del. Möjligheten att studera intervjupersonens kroppsspråk upplevdes som sämre och vid några tillfällen stördes intervjun av att intervjuperson och intervjuare inte hörde varandra tillräckligt bra. Intervjupersonerna fick själva välja önskat datum och tid för intervjun. Några av intervjupersonerna behövde omboka intervjun, vilket vi tog hänsyn till. Bryman (2018) beskriver att möjligheten att göra anpassningar efter intervjupersonernas önskemål kan bidra till att de känner sig mer bekväma under intervjun. Intervjuerna spelades in med diktafon. Bryman (2018) beskriver att ljud- eller videoinspelning vid intervjun kan påverka intervjupersonerna. Detta eftersom det kan kännas särskilt nervöst att bli intervjuad på det sättet, men också för att ljud- eller videoupptagning kan leda till en känsla av att vara övervakad eller granskad. Intervjutiden varierade mellan 40 min och 1 h 15 min. Vi genomförde två intervjuer var eftersom vi efter noga övervägande beslutade att endast en av oss skulle närvara vid varje intervjuerna. Detta kändes särskilt viktigt vid de individuella intervjuerna eftersom det skulle kunna innebära en känsla av att vara i underläge som ensam intervjuperson med två intervjuare. Efter intervjuerna diskuterade vi dem med varandra för att få en god bild av hur väl exempelvis intervjufrågorna fungerade.

3.5.3 Bearbetning och analys

Vi har använt oss av Braun och Clarkes (2006) metod för reflexiv tematisk analys. Tematisk analys är en metodidentifiering, analys och rapportering av mönster inom data. Den organiserar och beskriver datauppsättningar i detalj. Till skillnad från

Grounded Theory och andra metoder som fenomenologi, är tematisk analys teoretiskt flexibel som metod. Det teoretiska mönster som används måste vara tydligt från början för att forskaren ska kunna förhålla sig till det under analysprocessen. Det kan vara en konstruktionistisk metod som undersöker på vilka sätt händelser, verkligheter och upplevelser är effekter av de socialt konstruerade verkligheter som finns i samhället. Eftersom vi ville ha ett bredare fokus än enbart diskurser i det sociala samspelet, och istället utforska hur socionomernas uppfattningar om normer påverkas av deras sociala och yrkesmässiga kontext, bedömde vi att en reflexiv tematisk analys var en passande analysmetod för vår uppsats.

Metoden går ut på att först transkribera data, vilket i vårt fall var de inspelade intervjuerna, för att sedan bekanta sig med materialet. Den person som genomfört intervjun var den som transkriberade den. Detta eftersom det enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) är ett fördelaktigt förfarande för att undvika fel i transkriberingen. Intervjuaren kan till exempel ha gjort stödanteckningar under intervjun och har en annan förförståelse för sammanhanget. Det är också mindre risk att intervjuaren själv missförstår slanguttryck eller ord med dialektala uttal. Transkriberingen var ett första steg för oss att bekanta oss med vårt material och allt i intervjuerna noterades, inklusive pauser, suckar eller stakande ord. Detta eftersom även mer subtila uttryck kan vara betydelsefulla för förståelsen och tolkningen av materialet.

Den andra fasen börjar med att generera en lista med idéer om vad som finns i materialet och vad som är intressant med dem. Därefter framställs initiala koder utifrån materialet. Rennstam och Wästerfors (2015) beskriver att det är av stor vikt att forskaren bekantar sig utförligt med sitt material och inte förhastar sig i kodningsprocessen. Under denna fas försökte vi läsa och koda vårt material med ett öppet sinne utan att påverkas av vår tidigare kännedom om begrepp, förklaringsmodeller eller teorier. Bryman (2018) beskriver begreppet öppen kodning som en process som bygger på att bryta ner, studera och kategorisera data. Intressant material tilldelades en kod och koder som relaterade till varandra, grupperades och sorterades in i kategorier.

Tredje fasen börjar när all data är kodad och det finns en lista med de olika koder som identifierats. Med utgångspunkt i kodningen kunde vi sedan utkristallisera och

formulera olika teman med relevans för våra frågeställningar (Clark & Braun 2006; Rennstam & Wästerfors 2015).

Fjärde fasen börjar när en uppsättning av förslag på teman skapats och innebär utveckling och förbättring av temana. Sista fasen går ut på att färdigställa en tematisk karta över materialet, och definiera de teman som ska presenteras i resultatet. Dessa teman delas sedan in i subteman och kopplas till citat ur intervjuerna som redovisas i resultatet (Clark & Braun 2006; Rennstam & Wästerfors 2015). Vi har använt oss av programmet Nvivo under kodnings- och tematiseringsprocessen enligt ovanstående beskrivna steg. Vi har sedan analyserat våra teman och subteman med stöd av tidigare forskning och våra valda teorier och begrepp.

3.7. Metodens tillförlitlighet

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för olika kriterier som används för bedömning av kvalitativa undersökningar. Detta med utgångspunkt i Lincoln och Gubas kriterier som Bryman (2018) refererar till. Vi kommer att redogöra för hur vi gått tillväga för att uppfylla kriterierna. Begreppen trovärdighet, överförbarhet samt pålitlighet är delar av metodens tillförlitlighet. Äkthet är en annan del som också kommer att behandlas.

Trovärdighet är ett begrepp som används för att beskriva samma fenomen som inom kvantitativ forskning betecknas som intern validitet. Detta kriterium lägger tonvikten på flera tänkbara beskrivningar av den sociala verkligheten som framkommer i forskningen (Bryman 2018). En kvalitativ studie kan nå trovärdighet på flera olika sätt. Ett är genom att redovisa att studien genomförts i enlighet med rådande forskningsregler och inom ramverket för uppsatsförfarande. Ytterligare ett sätt beskrivs av Bryman (2018) i form av respondentvalidering. Respondentvalidering innebär att resultaten av studien rapporteras tillbaka till de personer som deltagit för att bekräfta att forskaren tolkat deras skildringar på rätt sätt. Eftersom vår studie är begränsad både tidsmässigt och till sin omfattning var respondentvalidering tyvärr inte möjlig att genomföra. Det hade annars varit en bra metod för att öka trovärdigheten och ge kredibilitet till våra resultat. Vi har dock varit noga med att

redovisa hur vi förhållit oss till forskningsregler och etik i vårt arbete, samt varit transparenta kring hur vi genomfört vår studie.

Enligt Bryman (2018) handlar begreppet överförbarhet om huruvida resultaten från en studie går att överföra till andra forskningsområden eller populationer och i så fall på vilket sätt. Inom kvantitativa forskningsmetoder beskrivs detta som extern validitet. Eftersom kvalitativ forskning fokuserar på att generera djupgående förklaringar och beskrivningar av en specifik grupp människors upplevelser, blir det därför viktigt att redovisa hur dessa människors sociala kontext ser ut. Det kan till exempel handla om att redovisa var intervjupersonerna arbetar, deras ålder och kön. Även livserfarenheter som kan vara av relevans för studien bör tydligt redovisas. Det blir annars omöjligt för andra forskare att bedöma om en studies resultat är överförbara till en annan miljö. Kvalitativ forskning i allmänhet, och vår studie i synnerhet, har sällan som ambition att nå generaliserbarhet. Fokus ligger istället på att fånga upp och beskriva människors upplevelser så utförligt som möjligt. Trots detta tänker vi att det är viktigt att redovisa i vår uppsats hur intervjuerna och den sociala interaktionen med intervjupersonerna gått till. Vi har också transkriberat intervjuerna i sin helhet så att specifika ordval, pauser och andra uttryck för kulturell och social kontext inte förbises.

Pålitlighet innebär att som forskare så utförligt som möjligt beskriva hur studien gått till. Varje steg, fas och övervägande bör redovisas för att möjliggöra en så detaljerad granskning av dem som möjligt (Bryman 2018). Vi har i vår studie redogjort och motiverat de metodologiska val vi gjort avseende vetenskapsteoretisk ansats, metod och urval. Vi har även redovisat hur vi genomfört våra intervjuer och vilka frågor som ingått i intervjuguiden (se bilaga 2). Avseende analysprocessen har vi beskrivit dess olika delar och hur vi under arbetets gång funnit de teman som presenteras i resultatet. Dessa teman gestaltas, förtydligas och underbyggs också med hjälp av anonymiserade citat från våra intervjupersoner. Svensson och Ahrne (2015) uttrycker att forskare ständigt bör arbeta för transparens i sitt arbete. Detta eftersom det möjliggör granskning av hur forskaren gått tillväga i sin studie, vilket leder till ökad pålitlighet. Vår uppsats har även lästs och kommenterats av vår handledare under arbetets gång samt opponerats på av kurskamrater och examinator. Detta har utgjort

ytterligare möjligheter för oss att beskriva våra tillvägagångssätt och övervägande under arbetsprocessen.

Kriterierna kopplade till begreppet äkthet, beskriver ett antal frågor avseende forskningspolitiska konsekvenser för deltagarna. Dessa frågor avser bland annat forskningens möjligheter att ge en rättvis bild av de olika åsikter som finns i gruppen som studeras. Ontologisk autenticitet handlar om ifall undersökningen hjälper deltagarna att få en bättre förståelse för sin sociala situation och miljö. Pedagogisk autenticitet avser om forskningen bidrar till att deltagarna i studien får en bättre uppfattning av andra personers upplevelser inom samma grupp. Katalytisk autenticitet innebär forskningens möjligheter att bidra till att deltagarna får ökad möjlighet att förändra sin beskrivna situation. Slutligen kommer frågan om taktisk autenticitet, vilken avser forskningens påverkan på möjligheterna att åtgärda problem som uppmärksammas (Bryman 2018). Vi anser att en möjlig nytta med vår studie är att uppmärksamma normativa mönster och eventuella kunskapsluckor i socionomers arbete med våld i nära relation. Personerna som intervjuas skulle kunna uppleva det som givande och intressant att reflektera kring hur normer påverkar deras arbete. Intervjusamtalen skulle på så sätt kunna leda till ökad förståelse för hur den egna arbetsplatsen och yrkesutövningen påverkas av det omgivande samhällets normer, och hur detta kan förebyggas eller kompenseras för. Det ger intervjupersonerna möjlighet att, om de önskar, förändra olika aspekter av sitt arbete för att bättre möta klienternas behov. Vår studie skulle således kunna leda till att kunskapsluckor inom verksamheter eller hos enskilda yrkesutövare identifieras. Genom att erbjuda deltagarna möjlighet att ta del av studien efter att den färdigställts vill vi möjliggöra kunskapsutbyte mellan yrkesverksamma och bidra till en ökad förståelse för sammanhangen som arbete med våld i nära relation utförs i.

3.8. Etiska överväganden

Eftersom vi i vår studie inte samlar in så kallade känsliga uppgifter (Görman 2017) eller intervjuar personer som kan anses som särskilt sårbara (Svensson & Ahrne 2015), ser vi inte att det finns ett behov av en formell etikprövning av vår studie. Studiens frågeställningar innebär att intervjupersonerna tillfrågades om exempelvis upplevd kompetens. Detta skulle eventuellt kunna innebära en viss stress för

intervjupersonerna. Det är dock en mild och övergående form av stress, varför den inte kan antas leda till någon form av lidande för deltagarna.

Forskare har ett ansvar att hantera och rapportera personuppgifter på ett säkert sätt. Känsliga uppgifter som kan röja en intervjupersons identitet ska förvaras åtskilt från övrigt material och avidentifieras samt anonymiseras i det slutliga arbetet. Känsliga uppgifter behöver skyddas på ett sätt så obehöriga inte får tillträde till dem, vilket exempelvis kan handla om att förvara intervjumaterial på enheter utan tillgång till internet och i låsta utrymmen (Eldén 2020; Svensson & Ahrne 2015). Vi har under arbetet med vårt material förvarat inspelningarna av det muntliga samtycket separat från inspelningarna av intervjuerna och dess transkriberingar. Vid intervjuerna har det verbala samtycket avskilts från intervjumaterialet genom att delas upp i olika filer, vilka lagrats på separata USB-enheter. All insamlad data har av säkerhetsskäl hanterats på datorer och andra tekniska enheter utan tillgång till internet. För att skydda identiteterna på våra intervjupersoner har det insamlade materialet anonymiserats så omgående som möjligt. Under transkriberingen har intervjupersonernas namn ersatts med personliga koder och andra känsliga uppgifter anonymiserats. Så snart en intervju transkriberats har inspelningen av intervjun raderats. Efter uppsatsen färdigställande raderas även transkriberingar och inspelningar av verbalt samtycke.

Informationskravet innebär att deltagarna i en studie har rätt att få information om syftet med studien och vilka villkor som råder för deltagandet. All information som kan påverka deltagarnas villighet att delta ska förmedlas. Det är särskilt viktigt att poängtera att deltagandet är frivilligt och att deltagarna när som helst kan avbryta sin medverkan (Bryman 2018; Eldén 2020). För att tillgodose informationskravet i vår studie har vi varit transparenta med vårt syfte och tillvägagångssätt redan vid rekryteringen av intervjupersoner. Vid vår första kontakt med intervjupersonerna delgavs de ett informationsbrev som bland annat behandlade studiens syfte, förutsättningar samt villkor för deltagande. Detta för att möjliggöra att deltagarna får en god överblick av studien och en uppfattning av innebörden av deras potentiella medverkan.

För att uppfylla samtyckeskravet (Svensson & Ahrne 2015) har vi under hela processen med rekrytering och intervjuer informerat deltagarna i studien om att det är

frivilligt att delta. Det har varit upp till intervjupersonerna själva att läsa det mejl som skickats ut ihop med informationsbrevet, och ta del av information om studien. Det har därefter varit fortsatt frivilligt att kontakta oss genom att svara på mejlet och vid ihållande intresse boka tid med oss för intervju. Deltagarna har själva haft möjlighet att välja om de vill genomföra intervjun personligen eller digitalt. Det är även intervjupersonerna som styrt över tid och plats för intervjun. Innan intervjun informerades intervjupersonerna om att de har rätt att när som helst avbryta sitt deltagande och de fick lämna sitt muntliga samtycke till att delta i studien. Eldén (2020) beskriver att det informerade samtycket ska vara tydligt och att intervjupersonerna ska delges tydlig information om studien samt att allt deltagande är frivilligt. Intervjupersonerna informerades även om att de efter genomförd intervju kan dra tillbaka sitt samtycke och avsluta sitt deltagande i studien, utan att uppge orsak. Det insamlade datamaterialet avseende personen kommer då att raderas och inte användas i studien.

Nyttjandekravet handlar om att det material som samlats in inom ramen för en studie enbart ska användas till det som deltagarna informerats om. Data och information om enskilda deltagare får endast användas för forskningsändamål (Bryman 2018; Eldén 2020). Materialet som insamlats genom våra intervjuer har enbart behandlats och använts inom vår studie. För att säkerställa detta raderas både inspelningar av intervjuer och transkriberingar av dessa efter studiens slutförande.

Intervjupersonernas personuppgifter har hanterats med hänsyn till sekretess och kommer inte användas utanför ramen för den här specifika studien. Inspelningar av intervjupersonernas muntliga samtycke raderas även de när studien avslutats. Under hela arbetsprocessen har vi varit noga med att hantera den information som delgivits oss på ett sätt som inte påverkar den enskilde deltagaren negativt.

4. Teori

För att kunna analysera vårt empiriska material, har vi använt oss av genusteori och queerteori som båda bygger på en socialkonstruktivistisk ansats. I detta avsnitt redogör vi för de begrepp och perspektiv som utgör vårt teoretiska ramverk. Med utgångspunkt i våra valda teorier kommer begreppen könsroller, isärhållning, genuskontraktet samt den heterosexuella matrisen presenteras. Dessa teorier och begrepp kommer att hjälpa oss att analysera socionomernas tankar och förståelse av hur normer påverkar deras arbete med personer utsatta för våld i relation. Normer är en central del av den sociala verkligheten som konstrueras i det sociala arbetets praktik, varför vi bedömer att de valda teorierna och begreppen är lämpliga för att analysera de olika dimensioner som vår uppsats synliggör.

4.3. Genusteori

Genusteorin började framträda i den amerikanska kvinnoforskningen i slutet av 1970-talet och i början av 1980-talet. Genusteori är ett verktyg för att urskilja och ifrågasätta de maktdynamiker som kan ses som en konsekvens av en normativ uppdelning av kön. Genus som begrepp syftar till att beskriva och förklara de sociala och kulturella aspekter som formar, upprätthåller och reproducerar kön och könsroller. Begreppet har växt fram ur ett behov av att förklara och understryka att könsskillnader är en social konstruktion (Hirdman 2003). Butler (2004) beskriver att genus är den mekanism genom vilken föreställningar om maskulinitet och femininitet uppstår och upprätthålls. Samtidigt är genusteori också ett verktyg för att ifrågasätta och dekonstruera dessa föreställningar.

4.5. Könsroller, isärhållning och genuskontraktet

Hirdman (2003) beskriver könsroller som begrepp kan tolkas som ett osynligt bindestreck mellan begreppen kön och roll. Det finns en oundviklig uppdelning mellan ordet kön som är biologiskt och kroppsligt, och ordet roll som konstrueras och upprätthålls socialt. Könsrollsbegreppet belyser könsskillnader som uppvisas i form

av exempelvis beteenden, värderingar, normer och makt samt betonar att dessa är just socialt konstruerade och inte biologiskt medfödda.

Begreppet isärhållning betonar det totala åtskiljande av män och kvinnor samt beskrivandet av dem som motsatspar. Kärnan i begreppet går att utläsa i den traditionella arbetsfördelningen som finns mellan könen och i föreställningarna om vad som anses kvinnligt respektive manligt. En annan central logik som betonas är att vara man, är att inte vara kvinna. Män och kvinnor framställs som ömsesidigt uteslutande kategorier där män står för kontroll, styrka och initiativtagande. Kvinnor står istället för känslomässighet, svaghet och passivitet (Hirdman 2003).

Genuskontraktet är ett genusteoretiskt begrepp som bygger på idén att människor främst är just människor och inte sina kön. När vi betar på könsstereotypa sätt i enlighet med det kön som tilldelats oss kan det förstås som en sorts rollspel. Genuskontraktet utgår från att det finns en så kallad idealtyp av kvinnor och män. Dessa idealtyper beskriver hur respektive kön förväntas bete sig och interagera med varandra. Kontraktet innehåller också regler för män och kvinnors skyldigheter och ansvar. Relationen mellan just män och kvinnor blir central eftersom dessa roller uppstår och bekräftas av samhället i förhållande till varandra. I detta förhållande är mannens plats att vara produktiv och ansvarstagande. Han har bland annat ansvar för försörjning genom lönearbete. Kvinnans roll är istället i förvisad till den privata sfären med ansvar för hushållsarbete och barn. Detta innebär att hon hamnar i en beroendeposition till mannen och lever med begränsade möjligheter, vilket är en av genuskontraktets viktigaste poänger (Hirdman 2003).

4.4. Den heterosexuella matrisen

Butler (2006) beskriver den heterosexuella matrisen som ett socialt system som skapar och upprätthåller en rad antaganden om kön, genus och sexualitet. Den heterosexuella matrisen bygger på föreställningen om att det enbart finns två kön, som utgör varandras motsatser. Män och kvinnor förväntas framställa och uppföra sig i enlighet med rådande könsroller. Det framhålls som naturligt och biologiskt oundvikligt, i likhet med att dessa motsatspar känner heterosexuell attraktion till varandra. På så sätt bidrar den heterosexuella matrisen till att upprätthålla både stereotypa könsroller och heteronormativitet. Butler argumenterar för att kön och

sexualitet är socialt konstruerade samt att de kan och bör ifrågasättas och omförhandlas.

4.2. Queerteori

Omkring 1990 började det inom akademien efterfrågas en mer nyanserad diskussion om identitet och sexualitet. Teoretiker som Judith Butler och Michael Warner problematiserade hur heterosexualitet framställs som något självklart och hur kön, genus och sexuellt begär förväntas förhålla sig till varandra enligt den samhälleliga diskursen. Queerteorin utgår från en kritisk analys och bygger på tankegångar från bland annat feministisk- och postkolonial teoribildning. Även Michel Foucaults sexualitetsforskning och lesbiska- och gaystudier har bidragit till queerteorins framväxt (Ambjörnsson 2016; Berg & Wickman 2010).

Queerteori förenar en rad olika perspektiv som rör människors identitet och kultur. Dessa perspektiv fokuserar på hur föreställningar om normalitet och avvikelse uppstår och upprätthålls. Hur dessa föreställningar påverkar människors livsvillkor är också centralt. Queerteori möjliggör kritiska analyser av normer kopplade till genus, sexualitet och kön. Teorin syftar till att ifrågasätta och utmana hela den diskursiva och sociala regim som framställt heterosexualitet som självklar. Istället betraktas heterosexualitet inom queerteorin som något socialt och kulturellt konstruerat och teorin ämnar studera de normaliseringsprocesser som ligger bakom denna utveckling. För att undersöka detta används bland annat begreppet heteronormativitet. Genom att granska normer kopplade till kön och sexualitet kan queerteorin förklara hur de hänger samman med olika maktstrukturer i samhället. (Ambjörnsson 2016; Berg & Wickman 2010).

5. Resultat och analys

I det här avsnittet presenterar vi vår analys och resultat av det empiriska material vi samlat in för att besvara våra frågeställningar. Avsnittet är organiserat efter de fyra teman vi formulerat utifrån vår empiri. Det första temat förmedlar hur imperfekta och binära våldsroller bidrar till förhöjd marginalisering och utsatthet för personer med upplevelser av våld i nära relation. Temat fungerar som en introduktion till hur normer kan påverka det sociala arbetet med våld i nära relationer och vilka konsekvenser det får för målgruppen och socionomerna. Nästa tema syftar till att beskriva hur överkrav i arbetet skapar inre konflikter hos socionomerna och hur detta tar sig uttryck. I det tredje temat fokuserar vi på hur arbetsplatsen påverkar socionomers möjligheter att arbeta normkritiskt och hur arbetsplatsen kan upplevas som en motpart av dess anställda. I det sista temat analyserar vi socionomernas individuella strategier för att hantera sin arbetssituation. Frågeställning ett besvaras i tema ett, frågeställning två besvaras i samtliga teman och frågeställning tre besvaras i tema två.

5.1 Förhöjd utsatthet i imperfekta våldsroller

Intervjupersonerna beskriver våldsrollerna som de behöver förhålla sig till i sitt arbete på ett i huvudsak simplistiskt binärt sätt, som våldsutövare mot våldsutsatta. Dessa två roller presenteras och upplevs som ömsesidigt uteslutande, vilket leder till problem i ärenden där uppdelningen inte är tydligt binär. Det kan till exempel handla om en person som utövar fysiskt våld i en relation, medan den andra personen utövar psykiskt våld. Det kan också handla om våldsärenden där en av parterna initierar våld och en annan utövar försvarsvåld. Arbete med våldsutsatta som utgår från en binär uppdelning mellan våldsutsatt och våldsutövare riskerar att ytterligare förstärka utsattheten hos personer som redan uppvisar en komplex problematik eller livssituation. Våld mot personer som bryter mot normer kopplade till våldsutsatthet riskerar att inte upptäckas, vilket kan leda till att människor i behov av stöd inte får den hjälp de behöver i tid.

5.1.1 Imperfakta offer och imperfakta våldsutövare

Socionomerna beskriver att det finns tydliga normer kopplade till hur en våldsutsatt respektive våldsutövande person ska vara. När personerna de möter inte uppfyller dessa förväntningar försvåras arbetet på flera sätt.

Alltså, det tog ett par tre möten och jag behövde träffa kvinnan. För att liksom förstå, herregud, hon är helt sjuk i huvudet. Det var hon alltså, hon var [...] psykotisk. (IP1)

Att se kvinnor som våldsutövare, det är ju jätte, jättesvårt att hamna där. (IP2)

En svårighet som socionomerna beskriver är att se kvinnor som våldsutövare. Det blir tydligt att normer kopplade till feminitet och idéer om kvinnor som goda och omhändertagande (Hirdman 2003) påverkar socionomerna i deras yrkesutövning.

Det finns den här bilden av att, ja, men män är starka och kvinnor är svaga. Alltså, jättekrasst. (IP5)

Hirdman (2003) beskriver att vi kategoriserar män och kvinnor i bestämda könsroller i enlighet med rådande feminitets- och maskulinitetsnormer. En tolkning av socionomernas svårigheter att se kvinnor som våldsutövare skulle kunna vara att de beteenden och egenskaper som kvinnliga våldsutövare uppvisar går tvärt emot vad vi vanligtvis förknippar med kvinnlighet. Enligt Butlers (2004) teorier om genus kan socionomernas förhållningssätt leda till att normativa föreställningar om maskulinitet och feminitet upprätthålls och reproduceras.

Det är jättesällan en man kommer och berättar att han är utsatt. Det händer inte att de uttrycker det, utan det är en lång process av kontakt. Tillslut så [...] kan [vi] märka [våldsutsatthet]. (IP2)

I mötet med män som blir utsatta för våld beskriver socionomerna att de påverkas av stereotypa könsroller och maskulinitetsnormer. De upplever att de tänker annorlunda om våldsutsatta män än om kvinnor. Persson (2021) menar att stereotypa föreställningar om män och maskulinitet gör det svårare för professionella att se män som offer för våld, vilket också kan försvåra processen för männen själva att söka hjälp.

För ett tag sen så hade jag kontakt med en man som är våldsutsatt. Där får man ju i mötet ibland kämpa med tankar kring att man inte tar honom på lika stort allvar. Just utifrån att han är man. (IP2)

Socionomernas svårigheter att se män som våldsutsatta och ta deras utsatthet på allvar skulle kunna förstås med hjälp av Hirdmans (2003) begrepp genuskontraktet. Enligt genuskontraktet finns olika förväntningar på hur män och kvinnor bör bete sig och interagera med varandra. Genuskontraktet utgår från en heteronormativ grund där en man i en relation med en kvinna förväntas vara den starka och ansvarstagande, medan kvinnan ses som passiv och i behov av någon annans beskydd. I en relation där en man blir utsatt för våld av en kvinna, ställs dessa normativa antaganden på ända.

Han kan ju slå ner en kvinna, du vet. (IP1)

Socionomerna beskriver att en anledning till att de tänker olika kring män och kvinnors våldsutsatthet är att de utgår från att män har en annan förmåga och möjlighet att fysiskt avvärja och försvara sig från våld. Detta kan förstås med hjälp av Hirdmans (2003) begrepp isärshållning samt Butlers (2006) heterosexuella matris, där kvinnor och män utifrån sina könsroller framställs som varandras motsatser och antas besitta olika typer av fysiska och psykologiska egenskaper.

Jag tänker att om det är till exempel en man som är utsatt av en kvinna. Då finns det ett behov av att vara empatisk och nyfiken på vad det gör med den här personen. För det är ju sannolikt väldigt skamfyllt. (IP6)

För att samhällsnormen är ju att mannen är stark, och kan försvara sig. Så att skammen blir ännu större än att vara kvinna och vara utsatt av en man. (IP5)

En annan aspekt av att utgå från att män har förmåga att fysiskt freda sig från våld är tolkningen av skam. Socionomerna framhåller att våldsutsatta män känner mer skam och därför är mindre benägna att söka hjälp för sin våldsutsatthet. Kullberg och Skillmark (2017) beskriver att socialarbetare ofta fokuserar på hur mäns självbild påverkas av att bli våldsutsatt. Särskilt lyfter de fram känslan av skam, och framhåller att män skulle känna mer skam eftersom de är just män. Socialarbetarna utgick också från att skammen skulle vara starkare hos männen om våldsutövaren är en kvinna. Dessa resonemang indikerar att socialarbetarna påverkas av normer kopplade till maskulinitet och traditionella könsroller. Tankarna och förväntningarna kring skam

kan tolkas som ett uttryck för en normativ maskulinitet, där styrka och att vara kapabel till att fysiskt försvara sig själv lyfts fram som centrala komponenter.

Träffar man en kvinna som inte är typisk kvinnlig. Hon kanske är lite större och är lång, grov och jobbar med ett typiskt manligt kodat yrke. Så beskriver hon hur hon är helt hjälplös i sin relation och att hon har blivit utsatt, då spelar det ju in att hon inte är den typiska kvinnan. Då kanske man snabbare hamnar i tänket, varför skyddar du inte dig själv? Varför slår du inte tillbaka, varför håller du inte emot? (IP2)

Även arbetet med våldsutsatta kvinnor påverkas tydligt av normer kopplade till kön. Socionomerna beskriver att det finns en stereotyp bild av kvinnor som blir utsatta för våld i nära relation. När de möter personer som tydligt avviker från den bilden kan det leda till att det blir svårare för socionomerna att se och agera på deras utsatthet. I likhet med hur möten med våldsutsatta män påverkas av maskulinitetsnormer och männens förmodade förmåga att försvara sig själva, dök ifrågasättande tankar upp när en kvinna bryter mot normer kopplade till femininitet. Hon blir därför i likhet med männen istället sannolikt ifrågasatt i sin utsatthet.

Jag har mött en våldsutsatt man, och det är ju knepigt det ärendet i sig, för det kom ju in som att hon var våldsutsatt och han var den som utsatte. Efterhand när man har haft kontakt så inser man att han utför kontrollerande våld men hon utför ett ganska allvarligt fysiskt våld. (IP2)

Att upptäcka och bemöta våld i nära relation kan ytterligare kompliceras när det inte finns en tydlig binär uppdelning mellan rollerna som våldsutövare och våldsutsatt. Ett exempel i gråzonen är beteenden som å ena sidan skulle kunna uppfattas som en våldsutsatts självförsvar, å andra sidan som våldsutövande. Tippar det över till den senare polen så "ses du inte längre som offer [...] [och får] inte det stödet och den hjälpen du kanske behöver" (IP2). I en situation där alla kan ses som utsatta är risken att ingen anses skyddsvärd. Det blir svårare för socionomerna att se och förstå våldsutsattheten och hjälpbehoven hos alla parter.

Ja, det perfekta offret, det ska liksom helst vara en kvinna och hon ska inte ha några andra problem. Det ska inte finnas ett missbruk, hon ska sköta allting runt omkring väldigt bra. Hon ska vara stoiskt på något vis, hon ska vara sådär fruktansvärt utsatt. Hon ska liksom bära upp det på ett värdigt sätt på något vis. (IP2)

[Upp]fyller man inte alla de här delarna i offerrollen, då är det lätt att se det som någon inte är utsatt på riktigt. Som ett offer som kanske slår tillbaka någon gång, eller som kommer till socialtjänsten och har ett jävla driv. Hon kanske kommer in i receptionen och stökar runt, har sig och kräver hjälp på ett oskäligt sätt. (IP2)

Ett framträdande begrepp i det här sammanhanget är det perfekta offret.

Socionomerna beskriver de egenskaperna som hänger ihop med det begreppet, vilket också kan förstås genom genuskontraktet (Hirdman 2003) och Butlers (2006) heterosexuella matris. Rigida normer och binära föreställningar gällande kön, sexualitet och våld ger alltså upphov till imperfekta offer och förövare, vilka socionomerna inte uppfattar att socialtjänsten i dagsläget är rustad för att fånga upp.

5.1.2 Reproducerad marginalisering

Socionomerna beskriver att de i många situationer i sitt arbete påverkas av olika typer av normer. Detta blir särskilt tydligt för dem när de möter våldsutsatta och våldsutövare som avviker från normerna de är vana vid. Konsekvenserna blir att våldsutsatta och våldsutövare bemöts olika, baserat på till exempel kön.

Jag ställde liksom inte de frågorna som jag hade ställt till en kvinna, och då fick jag ju heller inte veta. Det lilla han berättade. Man söker hjälp och då berättar man pyttelitet, för man orkar ju inte berätta allt. Inte direkt, men med en kvinna hade jag fortsatt fråga. (IP1)

Socionomerna beskriver att våldsutsatta män inte upptäcks lika snabbt som våldsutsatta kvinnor. Detta skulle kunna ses som en direkt konsekvens av att socionomer ser annorlunda på våldsutsatta män än på våldsutsatta kvinnor, vilket leder till att männen får ett annorlunda bemötande. Frågor om våld ställs till exempel inte till en man på samma sätt eller i samma utsträckning som till en kvinna. Det kan leda till att mäns våldsutsatthet inte upptäcks eller uppmärksammas, eller att det tar längre tid än om den våldsutsatta varit en kvinna.

Det är någonting som har fått smyga fram, och där märker man ju med honom att det är otroligt mycket skam. Han har berättat om det för mig, men jag har fått lova att jag inte berättar för någon. (IP2)

Det är skamligt och pinsamt att få stryk, så är det ju, men extra mycket för män. Därför att de har ju på något sätt kunnat försvara sig. (IP1)

Att inte ställa frågor på samma sätt eller i samma utsträckning till män som till kvinnor är ett beteende hos socionomerna som blir särskilt intressant utifrån att de samtidigt betonar att skammen hos våldsutsatta män ofta är större än hos våldsutsatta kvinnor. I enlighet med det resonemanget borde socionomerna istället fråga män om våldsutsatthet i högre utsträckning än kvinnor, eftersom det förmodligen finns ett än större motstånd hos männen att prata om sin våldsutsatthet.

Jag tänker på männen som har sökt hjälp och som har behövt skyddas. Där har det ju inte varit som med en kvinna. Att här har vi en våldsutsatt och nu agerar vi direkt, utan det tog lite tid. (IP1)

Hade jag fått samma sammanhang, om det hade varit tvärtom. Om hon var våldsutsatt, så hade jag kanske tänkt mer skydd. (IP5)

Socionomerna beskriver att uppfattningen om män som starka och kapabla att fysiskt freda sig själva påverkar hur de ser på och resonerar kring behovet av skydd. Socionomerna uttrycker att de har svårare att se behovet av fysiskt skydd mot våld, som till exempel skyddat boende, som lika viktigt eller brådskande när en man är utsatt för våld av en kvinna än om rollerna är det motsatta. Detta kan ses som ytterligare ett exempel på hur normer kopplade till maskulinitet och könsroller (Hirdman 2003) påverkar det sociala arbetet med våld i nära relation.

Normen påverkade ju. Att han kan försvara sig, han får ju gå hemifrån. Så har jag aldrig tänkt med en kvinna. (IP1)

Socionomernas fokus ligger framför allt på det fysiska våldet när män blir våldsutsatta samt att män har en annan förutsättning än kvinnor att försvara sig eller stoppa våldet. Det finns en risk att ett ensidigt fokus på fysiskt våld osynliggör andra typer av våld, som exempelvis psykiskt eller ekonomiskt våld, som påverkar den våldsutsattes situation. Det kan i förlängningen leda till att våldsutsatta män inte får rätt typ av stöd.

Normen att det är ju en kvinna som blir utsatt av en man, och att hon har barn. Vilket gör att när det kommer en kvinna som har ett missbruk, så blir det jättesvårt. Det finns bara en eller två kvinnojourer som tar emot kvinnor i aktivt missbruk. Om det kommer en man och behöver skyddas så finns det inte så många mansjourer att placera på, de är ofta fulla också. Det skapar ju problem naturligtvis, det blir ju inte samma skydd. (IP1)

Socionomerna uppmärksammar att det finns praktiska och organisatoriska barriärer för att erbjuda alla våldsutsatta de insatser de är i behov av. Personer som inte uppfyller kriterierna för att vara en normativt våldsutsatt person riskerar att bli utan stöd eller få ett mindre väl anpassat stöd utifrån sina individuella behov.

5.2 Arbetsplatsen som motpart

Gemensamt för socionomernas arbetsplatser är att det saknas övergripande strukturer för att på ett systematiskt och långsiktigt sätt lyfta och arbeta med normkritiska perspektiv i verksamheten. Socionomerna upplever organisationen som passiv i frågor som rör normkritik och upplever som en direkt konsekvens av detta att ansvaret indirekt läggs över på enskilda medarbetare. Detta upplevs som en stor utmaning, särskilt eftersom detta ansvar utmanas ytterligare av att socionomerna möter ett motstånd inom den interna arbetsgruppen när det kommer till användande av normkritik i det vardagliga arbetet. En svår situation som de upplever att de lämnades ensamma i av sin arbetsgivare.

För oss blir det tydligt att arbetsplatsernas passiva inställning till normkritik bidrar till att skapa och upprätthålla en kollektiv normblindhet inom verksamheten. När arbetsledningen inte uppmärksammar en särskild fråga eller arbetsområde, kommunicerar det till de anställda att frågan inte är viktig och prioriterad. Som en motreaktion uppstår ett jämställdhetsideal bland socionomerna, som går ut på att alla våldsutsatta bör behandlas lika. Jämställdhetsidealet framstår helt enkelt som mer tillgängligt i det vardagliga arbetet än att arbeta från en normkritisk grund. Att i många situationer överge normkritiska perspektiv och istället hänge sig åt jämställdhetsresonemang kräver mindre av den enskilda medarbetaren och bidrar till att hen inte behöver utmana den kollektiva normblindheten. Jämställdhetsidealet blir således någon slags medelväg för socionomerna eftersom balansgången mellan etiska

övertygelser och arbetsplatsens motstånd blir för svår. Detta trots att bemötandet i verkligheten inte blir lika för alla eftersom personer som bryter mot normer uppenbarligen behandlas annorlunda.

5.2.1 Bristande stöd och strukturer

Det är ingenting vi pratar om direkt [normkritik och normkritiskt bemötande]. Jag tror att det är bekvämt att trampa runt i samma gamla normer och inte tänka nytt. När man tänker på det så är det för att man har en praktikant till exempel, som är intresserad av det och lyfter de frågorna. (IP1)

IP3: Det är inte så att det [normkritisk medvetenhet] kommer uppifrån.

IP4: Noll!

Socionomerna upplever att det finns en organisatorisk kultur av inte uppmärksamma vikten av normkritik och normkritiskt bemötande i arbetet med våld i nära relation. Det bidrar till att upprätthålla en arbetskultur som präglas av kollektiv normblindhet.

Jag tänker att anledningen till att vi över huvud taget diskuterar kring sådana grejer [normkritik och normkritiskt bemötande] ibland, är väl bara för att vi själva vill det liksom. (IP3)

Det är ju inte som att vår chef lyfter det, utan det är vi medarbetare som lyfter det. (IP4)

Socionomerna upplever att när verksamheten intar en passiv hållning i frågor om implementering och användning av normkritik, läggs ansvaret istället över på den enskilda individen. Ett ansvar som blir både tungt och många gånger ensamt.

På min arbetsplats känner jag att vi behöver tydligare guider. Hur vi faktiskt ska utföra det här arbetet, är det bra som det är eller finns det bättre sätt? Vi behöver göra en ordentlig kompetensinventering för att se till att alla medarbetare som möter klienter har rätt kompetenser. (IP2)

Det går ibland att fråga under handledningen. Jag skulle inte gå till min chef och fråga men om det däremot är ett ärende. Då skulle jag ta upp det i handledningen och då skulle man ju kunna prata om normer. (IP1)

Vi hade ju kunnat reflektera och jobba på det på ett helt annan typ av sätt då, mer strukturerat. Om det hade funnits någon grund från arbetsgivaren i det. (IP3)

Socionomerna efterfrågar mer stöd från sin arbetsplats eftersom de själva inte upplever att de kan tackla det stora ansvar som läggs på dem. De upplever också att det hade varit fördelaktigt om organisationen tog ett övergripande ansvar. Det blir annars svårt att arbeta strukturerat med att höja kompetensen hos medarbetare och utarbeta gemensamma riktlinjer för användningen av normkritik i verksamheten. Tidigare forskning har poängterat organisationens roll när det kommer till att utveckla engagemang och specialiserad kunskap hos de anställda (Lundberg & Stranz 2019). En att socionomerna uttrycker att det finns en möjlighet att få stöd i att arbeta normkritiskt under handledningen. Det är positivt eftersom studier av Ekström (2016) framhåller att handledning är ett viktigt och betydelsefullt stöd för socionomer i deras yrkesutövning och kompetensutveckling.

5.2.2 Organisatorisk seghet

Sen tänker jag också, att ett förbättringsområde vore att vara medveten om ifall vi är välkomnande. Kan vi jobba aktivt för att öppna upp för andra målgrupper? Vad signalerar vi? Är det renodlat mäns våld mot kvinnor, och varför kommer inte [de våldsutövande] männen hit i så fall? Varför kommer inte personer från samkönade relationer, varför kommer inte våldsutsatta män? (IP6)

IP3: Till exempel har vi ju inte jättemånga män. Det är inte ofta att vi råkar på samkönade relationer heller, och det tänker jag också är något som säkert påverkas av samhället. Vi vet ju att det förekommer våld i alla olika typer av relationer men att det säkert kan vara ett längre steg att söka hjälp om man inte tillhör det [typ av relation] som normen säger att man ofta är utsatt i.

IP4: Så av den anledningen ser vi ju att för vissa så ses vi som en hjälpanstans, men för andra inte.

Socionomerna upplever en frustration över att det går långsamt för verksamheterna de arbetar inom att utveckla en förståelse för vikten av normkritik i arbetet med våld i nära relation. Något som väcker etisk stress är medvetenheten om att många våldsutsatta inte söker hjälp hos dem, trots att de vet att dessa grupper existerar. Det finns en frustration över att verksamheterna inte lyckas signalera en öppenhet och

inkludering av alla, vilket socionomerna misstänker är anledningen till att vissa grupper av våldsutsatta inte söker sig till dem. Detta går i linje med tidigare forskning som uppmärksammat att kunskapen om våld i samkönade relationer behöver förbättras inom socialtjänsten (Hoppstadius 2020). Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv skulle arbetsplatsernas bristande inkludering kunna ses som ett exempel på hur normalitet och avvikelse upprätthålls i samhället. Arbetsplatserna signalerar genom sitt fokus på kvinnor som blir våldsutsatta i en heterosexuell relation och exkluderingen av andra sexualiteter, att dessa avviker från normen. Detta bidrar till upprätthållandet av heteronormativitet (Ambjörnsson 2016; Berg & Wickman 2010).

5.2.3 Aktivt motstånd

Det gäller att folk är intresserade, annars så är man ju bara jättejobbig. Om man lyfter vad man tycker och normer och att man borde tänka annorlunda och göra annorlunda, så är man ju en jobbig jävel. Om resten av gruppen inte är med och tycker att det är en bra idé. (IP1)

IP5: Sen i arbetsgruppen, där är det ju ganska olika väl? [med inställningen till normkritik]

IP6: När vi gjorde den här hbtqi-utbildningen så väckte det ju en del motstånd.

Det är inte bara den organisatoriska segheten och passiviteten socionomerna upplever att de behöver kämpa emot. Många av dem upplever också att det finns ett aktivt motstånd mot implementeringen av normkritik inom verksamheten och den egna arbetsgruppen.

Det här med motståndet [...] att det kan uttryckas att: "Kom igen, herregud, det gör väl inget om jag råkar säga hon och så vill den personen bli kallad för hen? Då får jag väl ändra det till hen sen då." (IP5)

Det var samma [motstånd] när jag gjorde hbtqi-utbildning hos min förra arbetsgivare. Där var det också spridda skurar. Vi fick sådana här *visar upp regnbågsfärgat nyckelband* och alla skulle ha samma för att signalera öppenhet. Då var det en del som sa "Nej, men det tänker inte jag ha". Att det här är en politiskt laddad symbol och ingen ska pådyvla mig nån, liksom, aktivist [...]. (IP6)

Detta blir en svår situation för socionomerna att förhålla sig till. De beskriver att de känner ett individuellt ansvar att bidra till att kunskap och användning av normkritik kommer in i arbetet men att de lämnas ensamma i att både utbilda och bekämpa det aktiva motstånd som uttrycks inom verksamheten. Ur ett queerteoretiskt perspektiv (Ambjörnsson 2016; Berg & Wickman 2010) kan den här typen av uttalanden ses som en gestaltning av en blindhet inför hur normativa föreställningar påverkar människors livsvillkor. Att inte uppmärksamma samhällsliga maktstrukturer kopplade till könsidentitet, könsuttryck eller sexuell läggning och dess reella inverkan på människor bidrar till upprätthållandet av just dessa sociala strukturer.

Jag hade en kollega som var otroligt bra på att ifrågasätta, på ett bra sätt. När jag sa någonting kunde hon fråga, varför tänker du så? Hur blir det? Det har jag lärt mig mycket av. Hon har nog lärt mig mer än vad jag har läst mig till. Hon var jättebra på det, jättejobbig var hon. (IP1)

Ibland upplever jag i gruppen att det finns motstånd hos vissa personer. Vi är inte en jättestor arbetsgrupp så om ett par tre stycken tycker så, så blir det ju ändå att det väcker diskussion. (IP5)

Socionomerna upplever att de månar om att bibehålla ett gott arbetsklimat i gruppen med sina kollegor och gentemot sina chefer, samtidigt som de förstår vikten av normkritik och hur bristen på det kan få negativa konsekvenser för målgruppen de möter. Även i situationer där socionomerna själva upplevt att en kollegas ifrågasättande av normer varit hjälpsamt och bidragit till ökad kunskap, används negativt laddade ord för att beskriva beteendet. Vi tänker att det säger något om hur svår den rollen kan vara att ta i en arbetsgrupp för socionomerna.

5.2.4 Jämställdhetsideal

Våldets mekanismer är detsamma oberoende om man eller kvinna eller vilket kön. För det handlar inte om könet, utan det handlar om våldet. Det är där vårt fokus ligger. Sen spelar det ingen roll för vi är alla människor, så alla påverkas av det här. (IP4)

Som en respons på en överväldigande och svår situation upplever vi att socionomerna ibland har svårt att hålla fast vid ett normkritiskt tänk. Trots att de själva uttrycker att

de upplever normkritik och normkritisk bemötande som viktigt, hänfaller de också åt att förringa konsekvenserna av bristen på normkritik genom att hävda ett jämställdhetsideal.

Jag tror på något sätt att eftersom man har utbildat sig till socionom, så tror jag att man i mötet har ett gott bemötande. Att man, även om man sitter med lite sunkiga normer och värderingar, kan möta människor på ett okej sätt. (IP1)

Vi tolkar socionomernas uttryck för att alla bemöts lika, och att socionomer genom sin utbildning automatiskt ger alla ett gott bemötande, som ett slags försvar gentemot de organisatoriska brister som de egentligen vet påverkar deras arbete och klienter negativt.

Jag hoppas och tror att man i sitt bemötande är inkluderande och inte ifrågasättande, ja, men allt det här som är standard. Empatisk och allt det där, generellt liksom. (IP5)

Att hänge sig åt ett jämställdhetsideal, som osynliggör de faktorer som lyfts fram inom normkritiken, kan tolkas som ett sätt att skydda sig själv och sina kollegor från känslor av otillräcklighet. Känslor av otillräcklighet som blir systematiskt omöjlig att undvika i en organisatorisk struktur som lämnar sina medarbetare i en svår situation utan att ens uppmärksamma att det är vad som sker.

Jag tänker att utgångspunkten är att vi är ju alltid samma, oavsett vem det är vi sitter framför. Vi använder samma verktyg för att kartlägga våldet, vi ställer samma typ av frågor. Det skiljer sig ju inte åt och jag tänker att vi alltid utgår från att den vi sitter framför talar sanning. (IP3)

Genom att hävda att alla bemöts lika kan socionomerna fortfarande känna att de är bra, gör ett gott jobb och står för viktiga ideal. Det är också ett sätt att rättfärdiga för sig själv att man inte behöver arbeta för förändring och därigenom befria sig själv från en del av det tunga ansvar som läggs på en av organisationen genom dess passivitet.

Man vill ju framföras som fördomsfri och så, men jag kan absolut tänka mig att fördomar kan skina igenom. Jag tror ändå att jag har ett gott bemötande eftersom jag verkligen vill hjälpa människor. (IP1)

Samtidigt visar vår analys att det finns ett flertal normer som kan påverka bemötandet av våldsutsatta och våldsutövare, även om det sker omedvetet. Socionomerna och organisationerna bidrar alltså till att reproducera olika typer av normer genom sitt arbete. De blir således en del av den sociala konstruktion där normer uppstår och upprätthålls (Butler 2006, Hirdman 2003). Helmersson (2017) beskriver att socionomerna strävar efter att inte kategorisera våldsutsatta i bestämda roller och inte låta normer kopplade till exempelvis kön styra arbetet. Våra intervjupersoner uppvisar samma strävan, men frågan är i vilken utsträckning detta kan appliceras i praktiken när tillgången till ett strukturellt normkritiskt arbete saknas på arbetsplatserna.

5.3 Överkrav skapar inre konflikter

Eftersom normkritiska perspektiv inte understöds utan snarare motarbetas på arbetsplatsen, tycks ansvaret att förhålla sig normkritiskt i arbetet med våldsutsatta vila på varje enskild medarbetare. Eftersom många saknar relevant utbildning på området och dessutom upplever en allmänt pressad arbetssituation med ont om tid och resurser, uppstår en känsla av överkrav i yrkesutövningen. I intervjuerna uppvisar socionomerna en ambivalens i hur de förhåller sig till normkritik i sitt arbete, som kan stamma ur en känsla av otillräcklighet. Socionomerna ställs alltså inför ett påfrestande emotionellt arbete, där de pendlar mellan upplevd osäkerhet och självhävdelse.

5.3.1 Osäkerhet

Jag är nog aldrig riktigt säker på vad jag gör. Det är ju människor man har framför sig. Blir det rätt eller blir det fel? Hur blev det, sa jag fel ord eller bemötte jag det fel? Ja, nej, ush. (IP5)

Nej, alltså våldsärenden är jätteläskiga alltid. Det känner jag alltid, att jag aldrig kan tillräckligt. Hur mycket jag än pluggar och jobbar med det, så är det jättesvårt. (IP1)

Socionomerna uttrycker en rädsla för att göra fel och att de upplever att arbetet med våldsärenden är svårt i allmänhet. Det finns en generell oro att inte räcka till för människorna de möter, göra felaktiga bedömningar eller bemöta våldsutsatta på ett sätt som inte blir bra för dem.

Det här med att inte reproducera samhällsnormer. Tänk, gör vi det? Gör jag det?
I form av vilka ord jag väljer, och hur jag tänker kring olika bedömningar. (IP5)

I stunden sitter jag ju inte och tänker att jag är osäker, men när man pratar såhär teoretiskt, så hoppas jag ju att det inte blir så. Det finns ju en farhåga, ja, men tankar när man börjar tänka på det [att reproducera normer i sin yrkesutövning] aktivt. (IP6)

Det finns också en specifik oro att reproducera normer i sin yrkesutövning. Trots att detta är något de aktivt anstränger sig för att förhindra, upplever socionomerna att bristen på strukturella normkritiska arbetssätt skapar en oro hos dem. De upplever också att det sällan finns möjlighet till reflektion kring hur normkritik används i arbetet i den omfattning de skulle behöva. Enligt queerteori (Ambjörnsson 2016) är en kritisk granskning av rådande normer nödvändig för att förstå hur dessa är inkorporerade i olika handlingar, institutioner och maktstrukturer. Socionomerna uppvisar en förståelse för detta och de oroar sig för att normativa antaganden och förväntningar påverkar deras arbete med våldsutsatta, och att det på sikt kan påverka de hjälpsökande personerna negativt. De upplever att de saknar de stöd och strukturer som skulle behövas för att genomföra övergripande förändring i arbetssättet för att förhindra detta.

Jag tror att det är omöjligt att inte göra det [reproducera normer i sin yrkesutövning] i någon utsträckning. För vi är så påverkade av samhällets normer. Man lever ju inte i en bubbla utan, det är ju dynamiskt det här med samhället. Så helt felfria i det tänker jag, det går det inte att vara. (IP3)

Jag försöker att vara supermedveten om det, men tänk om det då ändå sipprar ut [i yrkesutövningen? Det är jävligt läskigt. (IP5)

En annan konsekvens av att socionomerna upplever att det saknas strukturer för att på ett medvetet och aktivt sätt implementera och använda sig av normkritik i arbetet, är känslan av hjälplöshet. Socionomerna är medvetna om att det är omöjligt att inte påverkas av normerna i samhället, och att de själva inte är fria från fördomar och andra normativa antaganden. De känner att det vilar ett stort ansvar på dem att själva försöka avfärda denna normativa påverkan i sin yrkesutövning, eftersom det inte är

ett ansvar som arbetsplatsen själv tar. Socionomerna upplever själva att denna uppgift är för stor för dem att hantera på egen hand och känner hjälplöshet inför det faktum att de kommer reproducera normer i sin yrkesutövning.

5.3.2 Självhävdelse

Jag tror att vi är rätt så medvetna. Det är nog lite så, om man möter många olika människor i olika livssituationer. Så jag tror att även om det är bekvämt med normer, så är det liksom svårt att vila på dem när man träffar så många olika. Jag tror att vi har rätt så bra koll, vi är intresserade av det. (IP1)

Någonstans så finns det ju ett normkritiskt förhållningssätt i vår bransch så att säga. I vårt arbete för att vi måste, för annars missar vi en sådan stor grupp. (IP4)

Socionomerna framställer sig själva som kunniga och medvetna om normer och normkritik som område. Att lyfta fram sig själv som god och bra tolkar vi som ett sätt att känslomässigt underlätta bördan som läggs på socionomerna i deras yrkesutövning.

Jag vill inte slå, klappa oss på axlarna men jag tänker ändå att vi brukar diskutera saker och vända på saker och ting när vi diskuterar ärenden. För att inte dras iväg i just förutfattade normer. (IP4)

Efter ett möte kanske jag behöver gå till min kollega och berätta att jag har kommit fram till det här, men jag har röst här bak som säger att den här personen kanske inte är så utsatt baserat på det som jag ser. Så jag kan sluta agera på det. (IP2)

Det verkar också vara viktigt för socionomerna att förmedla att de själva tänker aktivt på normkritik och normkritiskt bemötande. Att de ofta diskuterar och ifrågasätter normativa antagande hos såväl sig själva som hos sina närmaste kollegor.

Jag tänker att det är viktigt att inte bara trycka ner de [normativa] tankarna, utan att man tillåter dem att komma upp. Att man synliggör dem och påminner sig själv om att jag inte ska låta det styra mig i min bedömning. (IP2)

Jag tycker att det är så himla viktigt att bara se det. Det här tänker vi tillsammans, och vi behöver lägga ut det på bordet och så får vi backa från och betrakta situationen. Att

våga säga det, våga prata om det och inte låta det styra arbetet. Att vi inte låter det komma in i arbetet. (IP5)

Det verkar också finnas en övertygelse om att det egna arbetet med att ifrågasätta normer i yrkesutövningen skulle vara ett effektivt skydd mot att reproducera normer i det egna arbetet, trots att detta vanligtvis sker omedvetet.

5.4 Den enskilda eldsjälens strategier

Ett fåtal eldsjälar fortsätter trots bristande förutsättningar att försöka inkorporera normkritiska förhållningssätt i sitt arbete. En strategi som dessa socionomer använder sig av är att på egen hand söka efter mera kunskap i ett försök att fylla sina upplevda kunskapsluckor. Det kan även handla om att kritiskt reflektera över den egna yrkesutövningen och förhålla sig ödmjukt till de svårigheter som de ställs inför i mötet med våldsutsatta. Kollegor utgör ett viktigt stöd för socionomerna, både genom att finnas där som bollplank och som en källa till kunskapsutbyte.

5.4.1 *Strävan efter mer kunskap*

Om jag vill fördjupa mig i någonting, har jag ett väldigt stort utrymme till det på min tjänst. Leta fram information och material, hitta webbaserade utbildningar eller vad det nu är. Jag får avsätta tid att fördjupa mig. Som just nu så har jag en del ärenden som har kommit in, där jag känner att jag är väldigt ny och där jag känner att jag har riktigt dålig koll. (IP2)

Det ju någonting som vi ju hela tiden försöker utveckla kunskap i. Gå utbildningar och få bra koll. (IP3)

En strategi som socionomerna utvecklat är att på egen hand söka mer kunskap. Det kan vara både i förebyggande syfte och när kunskapsluckor upptäcks i samband med ett specifikt ärende. Att socionomerna tar egna initiativ till att utöka sin kunskap och utvecklas i sin yrkesroll är positivt. Forskning av Lundberg och Stranz (2019) framhåller att det individuella engagemanget hos socionomer har en betydande roll för vidareutveckling och kompetenshöjning inom arbetet med våld i nära relation.

Vi försöker ju. Vi har ju också vidareutbildning. (IP4)

När vi går utbildningar och man tänker utifrån våldet, och pratar om sårbarhetsfaktorer till exempel. Inte som ett strukturerat sätt, men i vår utredning så ska ju vi ofta synliggöra vad vi kallar för sårbarhetsfaktorer. Till exempel funktionsvariation, eller det är ju också en sårbarhet utifrån att ha en annan sexuell läggning än vad normen säger. Så det är ett sätt att rent tankemässigt se över vilka hinder den här personen möter mer än bara våldet. (IP5)

Socionomerna beskriver att olika typer av vidareutbildning kan vara ett stöd i att utveckla normkritiska arbetssätt och därmed uppmärksamma flera särskilt sårbara grupper. Tidigare forskning pekar på att vidareutbildning och utbildningsmaterial kan bidra till ökad kunskap hos socionomer som arbetar med våld i nära relation (Hoppstadius 2020).

5.4.2 Självrelexivitet och ödmjukhet

Det är komplext, och man behöver ha en ödmjukhet inför att det är komplext. Inför att det är mycket som jag kanske inte kan förstå alla bitar av det jag möter. (IP3)

Jag ska inte tro att jag förstår mig på allt. Nu har jag gått en hbtqia-kurs, och nu är jag expert på samkönade relationer. (IP6)

En annan strategi som socionomerna använder sig av är ödmjukhet. Att förhålla sig ödmjukt inför det faktum att de inte kan eller förstår allt. Det visar också en medvetenhet kring att socionomerna inte kan förlita sig på sina bedömningar även om de har bearbetat kunskapen som de har skaffat genom utbildningsmaterialen.

IP6: Nu har vi gått en kurs som har gjort oss immuna mot fördomar.

IP5: Nu är vi certifierade, check!

Socionomerna framhåller att det är viktigt att vara öppen för, att även om man tar eget ansvar för att utbilda sig själv och sina kollegor, så kommer man ändå påverkas av normer. Det är ett arbete som aldrig tar slut, och det är viktigt att fortsätta reflektera kring hur normer kan påverka ens yrkesutövning och bemötande. Helmersson (2017) uttrycker att förmåga att reflektera kring sig själv och sin yrkesutövning är en

värdefull egenskap hos socionomer som arbetar med våld i nära relation. Det är positivt att professionella förstår och förhåller sig till våld och våldsutsatthet som ett komplext problem som kräver komplexa lösningar samt utgår från ett flexibelt synsätt på såväl våldsutsatta som våldsutövare.

Vara inkluderande i den mån vi kan. Till exempel i våra klientnära möten, att man använder partner, innan vi vet hur situationen ser ut. Man väntar tills den vi möter har använt ett pronomen, så kan man börja säga han eller hon eller vad man nu väljer. (IP5)

Jag tänker ju rätt mycket på min könstillhörighet. Hur blir det för mig som man att sitta i behandlande samtal. Den aspekten att det kan väcka obehag hos några, att jag kan förknippas med en fara. Att jag väcker obehag bara för att jag är man. (IP6)

Inte lägga in några förutfattade meningar. Bara för att det är en kvinna som ringer, som låter som en kvinna på rösten, så behöver det ju inte betyda att varken kvinnan vill definiera sig som kvinna eller att hennes partner vill vara en man eller en kvinna eller vad det nu kan tänkas vara. (IP5)

Socionomerna reflekterar kring vilka praktiska strategier de kan använda sig av i möten med våldsutsatta. Faktorer som kan vara viktiga att vara medveten om eftersom det kan påverka mötet och hur klienterna upplever dem. Ett område som återkommer är språket och vikten av att inte utgå från att personerna man möter är heterosexuella eller cis-personer. Betydelsen av språk och hur vi uttrycker oss är något som också lyfts upp inom queerteorin. Berg och Wickman (2010) beskriver att queerteori utmanar tanken att individer med vad vi normativt uppfattar som en kvinnlig kropp förväntas uppvisa och identifiera sig med ett kvinnligt genus, samt åtrå individer med manligt kodade kroppar och tvärtom. Ambjörnsson (2016) beskriver att det är viktigt att fundera över sitt språkbruk i mötet med människor och att inte utgå från cis- eller heteronormativa perspektiv eller antaganden.

5.4.3 Kollegial coping

De här diskussionerna har vi ju haft flera gånger. När man stannat upp och bara, vänta lite här nu. För det är lätt att, ja men fastna i det [normativt tänkande] men det är viktigt att vi ändå försöker vrida och vända lite på det. Försöker ha en medvetenhet

kring att vi kan ha förutfattade meningar utifrån de normer som finns. Att vi ändå försöker ha öppna ögon. (IP3)

Det är någonting som finns med i det löpande samtalet. Vi är ändå en öppen grupp. Tänker man att någon är på väg in i ett resonemang som är väldigt normativt, peta på det direkt och stoppa. Så ifrågasätter och diskuterar vi tillsammans. (IP2)

Socionomerna uttrycker att kollegor med liknande syn på normkritiska perspektiv kan utgöra ett viktigt stöd och bollplank i det vardagliga arbetet. Upplevelsen av att ha gemensamma mål och ett gott samarbete med kollegorna kan underlätta pressen som socionomerna upplever i sin arbetssituation kopplat till normkritiskt bemötande.

Det är så viktigt att ha kollegor med sig som kan peka på när man kanske reproducerar tråkiga normer. (IP2)

Just nu har vi en som jag upplever som väldigt normkritisk. Det är positivt, hon ifrågasätter många samhällsnormer och det tänker jag kan väcka lite. (IP5)

Kollegial coping behöver inte bara vara att få stöd och bekräftelse i sina egna övertygelser. Det kan också handla om att bli påmind och hjälpt av någon annan, när normativa antaganden riskerar att påverka arbetet. Socionomerna upplever det som en trygghet att inte vara helt själva i rollen som granskare och ifrågasättare. Att veta att kollegor har möjlighet att fånga upp en minskar oron över att göra fel och att detta ska drabba personerna man möter negativt.

Hon [kollegan] tvingade en att tänka, det var jättebra. Man skulle behöva ifrågasätta sig själv i mötet, men det är nog en övningssak. Jag tänker på det efteråt. Ofta ifrågasätter mig själv med hennes röst inuti mitt huvud. (IP1)

Kollegor kan också bidra till ökad kunskap. Socionomerna beskriver att de får ökad kunskap om normkritik och normkritiskt bemötande genom att arbeta tillsammans med personer som aktivt pekar ut och ifrågasätter när det finns risk att normer påverkar yrkesutövningen. Hoppstadius (2020) framhåller att utbytet av professionell kunskap utgör en viktig kunskapskälla för socionomer som arbetar med våld i nära relation.

6. Avslutande diskussion

Syftet med den här uppsatsen var att utforska socionomers erfarenheter av hur normer påverkar arbetet med personer utsatta för våld i nära relation, samt utforska hur socionomer förhåller sig till normkritiska perspektiv inom socialtjänsten på arbetsplatsen. Med hjälp av Hirdmans (2003) och Butlers (2004) begrepp och utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv har vi analyserat socionomernas erfarenheter. Våra resultat belyser att normativa antaganden kring kön och sexualitet påverkar socionomers arbete med våld i nära relation och begränsar tillgången till hjälp och stöd för våldsutsatta som bryter dessa normer, såsom våldsutsatta män och hbtq-personer. Imperfekta våldsoffer riskerar att bli marginaliserade även inom socialtjänsten, exempelvis i form av ärenden som aldrig öppnas, inkorrekta bedömningar och fördröjda eller missriktade insatser. Det saknas strukturellt stöd för att implementera ett normkritiskt förhållningssätt inom socialtjänsten; våra deltagares vittnesmål tydde snarare på olika former av passivt och aktivt motstånd mot detta bland arbetslaget och i organisationskulturen. I den här kulturen ses jämställdhet, individualism och att göra samma för alla som en god och rimlig strävan, som upprätthåller status quo och avstannar utvecklingen mot en mer personcentrerad, jämlik och rättvis socialtjänst. Att odla och arbeta utifrån normkritiska perspektiv blir således varje enskilda individs ansvar, ett överkrav i relation till ett pressat arbetsliv vilket kan ge upphov till inre emotionella och kognitiva konflikter hos socionomerna - som antingen inte förmår sig se sina brister, eller drunknar i dem. Ett fåtal eldsjälar fortsätter att försöka anamma normkritiska förhållningssätt i sitt arbete, genom att läsa på och fylla sina kunskapsluckor, ägna sig åt kritisk självreflektion och förhålla sig ödmjukt i klientmöten, och stötta varandra kollegialt.

Våra fynd ringar in en komplex problematik. Ledningen inom sociala myndigheter behöver prioritera och verka för systemisk implementering av normkritiska perspektiv inom socialtjänsten, ett förändringsarbete som individuella socialsekreterare hittills verkar vara ensamma i. Även universiteten behöver axla ett sådant arbete genom att integrera normkritiska perspektiv på socionomutbildningarna, en utveckling som torde ligga väl i linje med det nya nationella examensmålet om kunskap om våld i nära relation. Vår uppsats belyser hur normer kring kön och sexualitet påverkar den samhälleliga synen på våldsutsatthet och socionomers

bemötande av våldsutsatta. I det här sammanhanget vill vi dock poängtera att nämnda normer sannolikt samverkar med andra samhällsliga maktstrukturer. Ramen för det här uppsatsarbetet tillät inte ett mer djupgående utforskande av påverkan av normer kring exempelvis etnicitet, religion och ålder, men vi vill framhålla att ett normkritiskt utvecklingsarbete av socionomutbildningarna och socialtjänsten bör ta verkligt intersektionella perspektiv som utgångspunkt.

6.1 Metodologiska styrkor och begränsningar

I fråga om metodologi kan vi först av allt konstatera att vi inte hade kunnat besvara våra valda frågeställningar om komplexa (mellan)mänskliga upplevelser på något annat sätt än genom en kvalitativ forskningsdesign. En av de främsta metodologiska begränsningarna specifikt inom ramen för vårt uppsatsarbete var dock att kvalitativa intervjustudier är tids- och resurskrävande i termer av att samla in, transkribera och analysera data. Återigen, eftersom vi intresserade oss för ett forskningsområde som hittills är relativt underutvecklat, nämligen normer och normkritik i socialt arbete med våld i nära relation, var intervjuer det mest rimliga, genomförbara och lovande alternativet.

Vi hade endast möjlighet att genomföra fyra intervjuer med totalt sex deltagare för det här projektet. Generaliserbarhet må inte vara ett mål för kvalitativ forskning, men det går att hävda att det låga deltagarantalet kan påverka överförbarheten av våra resultat. Kvalitativ forskning är alltid kontextbunden och vi tänker att det är upp till läsarna att bedöma överförbarheten av våra fynd till deras eventuella situationer; några omständigheter att ta i beaktning är att vi endast intervjuat deltagare som arbetat inom socialtjänsten i Skåne och att samtliga intervjupersoner var specialiserade inom våld i nära relation. Vårt urval var dock relativt heterogent med hänsyn till kön, ålder, etnicitet och år av erfarenhet inom socialtjänsten.

Mer specifikt finns styrkor och svagheter med alla metoder för datainsamling. Exempelvis skulle det kunna finnas en risk vid parintervjuer att intervjupersonerna influerar varandra till positioner av medhållande som skulle begränsa tillförlitligheten i materialet; vi upplevde emellertid också att denna intervjuform bidrog till ökad bredd och djup i intervjuerna, då intervjupersonerna stimulerade och expanderade varandras perspektiv i dynamisk interaktion på ett sätt som är svårt att uppnå i

individuella intervjuer. Faktumet att vi använde oss av båda intervjuformerna kan således ses som en metodologisk styrka.

Med hänsyn till vår analys behöver vi givetvis medge att vi inte kunnat redovisa alla aspekter av det insamlade materialet, utan vi själva som författare gjorde en aktiv selektion av det vi skrev fram i resultaten. En del forskare skulle hävda att detta, kanske i synnerhet i kombination med ett deduktivt tillvägagångssätt, öppnar upp för större risker vad gäller forskarbias. Då vi positionerar oss inom socialkonstruktivismen tänker vi emellertid inte att det finns en "sanning" ute i världen och i materialet, redo att upptäckas av den tillräckligt neutrala forskaren. I linje med Braun och Clarke (2021; 2023) tänker vi snarare att det kommer att finnas mängder av vinklar i ett kvalitativt forskningsmaterial och att vi i vår forskarroll aktivt bör välja den berättelse vi berättar utifrån materialet och våra teoretiska utgångspunkter - det de kallar värdedrivna, snarare än konsensusbaserad, analys. Allt genom det här uppsatsprojektet har vi jobbat för att förstå mer om våra egna utgångspunkter, referensramar och perspektiv på vårt arbete och låta detta guida oss genom datainsamling, analys och skrivandet av uppsatsen. Hellre än att förneka vår egen påverkan på projektets utformning och slutgiltiga form, vill vi vara transparenta med den och låta läsaren ta detta i beaktning i bedömningen av vårt arbete.

Referenslista

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Ambjörnsson, Fanny (2016) *Vad är queer?* Stockholm: Natur & kultur.

Ard, Kevin & Makadon, Harvey (2011) Addressing Intimate Partner Violence in Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Patients. *Journal of General Internal Medicine*, 26 (8): 930-933.

Berg, Martin & Wickman, Jan (2010) *Queer*. Liber.

Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, (3): 77-101.

Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2021) One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis?. *Qualitative Research in Psychology*, 18 (3): 328–352.

Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2023) Toward good practice in thematic analysis: Avoiding common problems and be(com)ing a knowing researcher. *International Journal of Transgender Health*, 24 (1): 1–6.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje uppl.. Stockholm: Liber.

Burr, Vivien (2015) *Social constructionism*. Tredje uppl. New York: Routledge.

Butler, Judith (2004) *Undoing Gender*. New York: Routledge.

Butler, Judith (2006) *Gender trouble : feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

Ekström, Veronica (2016) *Det besvärliga våldet, socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Doktorsavhandling. Linköping: Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.

- Eldén, Sara (2020) *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson- Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2015) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Görman, Ulf (2017) *Lathund för etikprovning*. Lunds universitet.
- Hacking, Ian (1999) *The Social Construction Of What?* Cambridge: Harvard University Press.
- Helmersson, Sara (2017) *Mellan systerskap och behandling. Omförhandlingar inom ett förändrat stödfält för våldsutsatta kvinnor*. Doktorsavhandling. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Hirdman, Yvonne (2003) *Genus: om det stabilas föränderliga former*. 2 uppl. Malmö: Liber.
- Hoppstadius, Helena (2020) *Mäns våld mot kvinnor: diskurser och kunskap i det sociala arbetets praktik*. Doktorsavhandling. Sundsvall: Mittuniversitetet.
- Jämlikhetsresan (2019) *Norm-criticism- what is it and why is it necessary?*
<https://jamlikhetsresan.se/blog2/2019/4/3/norm-criticism-what-is-it-and-why-is-it-necessary> [Hämtat: 2024-01-01].
- Jämställdhetsmyndigheten (2022) *Examensmålet, visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer*. <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/vara-utbildningar/examensmal-att-visa-kunskap-om-mans-vald-mot-kvinnor-och-vald-i-nara-relationer/> [Hämtat: 2023-12-30].
- Kullberg, Christian & Skillmark, Mikael (2017) The significance of position for Swedish social workers understanding of young men's victimization of violence. *Nordic Social Work Research*, 7 (1): 54-61.
- Kvalsvik, Fifi & Øgaard, Torvald (2021) Dyadic Interviews versus In-Depth Individual Interviews in Exploring Food Choices of Norwegian Older Adults: A Comparison of Two Qualitative Methods. *Foods*, 10 (6): 1199.

- Lundberg, Lisa & Stranz, Hugo (2019) A matter of choice - professionals' views on the incorporation of practical work with intimate partner violence into Swedish personal social services. *Nordic Journal Of Social Research*, 10 (1): 48-65.
- Mattsson, Tina (2016) Motstånd och neutralisering. Kön, makt och professionalitet i arbetet med våld i nära relationer. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 20 (3-4): 150-167.
- McClennen, Joan (2005) Domestic Violence Between Same-Gender Partners. Recent Findings and Future Research. *Journal of interpersonal violence*, 20 (2): 149-154.
- Nationellt centrum för kvinnofrid (2023) *Våld i nära relationer*.
<https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/vald-i-nara-relationer/> [Hämtat: 2024-01-17].
- Persson, Alma (2021) "Nu lägger vi skammen på bordet": Terapeutiska strategier i mötet med våldsutsatta män. *Socialmedicinsk Tidskrift*, (4): 684-690.
- Plotnikof, Mie, Sara Louise Muhr, Lotte Holck & Sine Nørholm Just (2022) Repoliticizing diversity work? Exploring the performative potentials of norm-critical activism. *Gender, Work & Organization*, 29 (2): 466-485.
- Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015) Att analysa kvalitativt material. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Rogers, Michaela (2016) Breaking down barriers: exploring the potential for social care practice with trans survivors of domestic abuse. *Health & Social Care in the Community*, 24 (1): 68-76.
- Rosenwald, Mitchell (2009) A Glimpse Within: An Exploratory Study of Child Welfare Agencies' Practices With LGBTQ Youth. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 21 (4): 343-356.
- Siverskog, Anna (2022) Jack Halberstam: Att queera omvärlden och söka motståndets potential. I: Tina Mattsson & Em Andersson (red.). *Teorier för socialt arbete. Del 2 Normalitet, förkroppsligad erfarenhet och motstånd*. Malmö: Gleerups
- Smolle, Sofia & Majen Espvall (2021) Transgender Competence in Social Work with Older Adults in Sweden. *Journal of Social Service Research*, 47 (4): 522-536.

Socialstyrelsen (2023) *Våld i nära relationer. Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2023-6-8592.pdf> [Hämtat: 2023-11-09].

Svensson, Peter & Ahrne, Göran (2015) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Världshälsoorganisationen (2022) *Intimate partner violence* <https://apps.who.int/violence-info/intimate-partner-violence/> [Hämtad 2023-11-03].

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev

Socionomers upplevelser av hur könsnormer påverkar arbetet med personer utsatta för våld i nära relationer

Hej! Vi heter Lo och Rafah och är socionomstudenter vid Lunds universitet. Vi arbetar med vår kandidatuppsats där vi vill undersöka hur socionomer upplever att könsnormer påverkar arbetet med personer med upplevelser av våld i nära relation. Vi har båda gjort vår VFU och arbetat extra inom socialtjänsten och upplever att arbetet där, som så mycket annat i samhället, påverkas av olika typer av normer. Våld i nära relation är ett problemområde som ofta diskuteras i förhållande till kön och främst utifrån att våldet utövas av en man gentemot en kvinna i en heterosexuell relation. Vi vill undersöka hur yrkesverksamma socionomer upplever att könsnormer påverkar arbetet med dessa kvinnor, såväl som normbrytande grupper som våldsutsatta män i heterosexuella relationer och hbtq-personer. Vi vill också undersöka hur socionomer upplever att deras organisation förhåller sig till inkludering och normkritiskt bemötande, exempelvis i form av rutiner, utbildning och policys.

Vi söker efter intervjupersoner i Skåne som är utbildade socionomer och som arbetar specifikt med våld i nära relation. Vi vill i första hand genomföra parintervjuer (två intervjupersoner samtidigt) men enskilda intervjuer är också aktuellt. Intervjuns längd varierar beroende på intervjutyp men beräknas ta mellan 40 och 60 minuter. Vi träffas gärna personligen men kan också göra intervjuer över telefon eller videosamtal. Deltagande i studien är frivillig och du kan avbryta din medverkan när du vill. Intervjun spelas in med diktafon för att sedan transkriberas. Inspelningar och transkriberingar kommer att förvaras på ändamålsenligt sätt och kommer efter

uppsatsens slutförande förstöras. Identiteten på alla intervjupersoner och andra uppgifter som kan leda till identifiering kommer att anonymiseras i både transkriberingsmaterial och uppsatsen. Vi följer givetvis de forskningsetiska riktlinjer som gäller för uppsatsarbetet och intervjuutförandet.

Tack på förhand för ditt engagemang!

Lo Candell kl5625ca-s@student.lu.se

Rafah Alnayef ra3848al-s@student.lu.se

Handledare

Em Andersson em.andersson@soch.lu.se

Bilaga 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Inledning

- Presentation av studiens syfte och frågeställningar
- Genomgång av informationen till forskningspersoner; besvara eventuella frågor; inhämta informerat samtycke

Generella frågor (tex erfarenhet, specialisering)

- Hur länge har du arbetat som socionom?
- Vilket område arbetar du inom idag? Vad är din roll, uppgifter en vanlig arbetsdag/-vecka?
- (Vad har du arbetat med tidigare?)

Tema 1 - målgruppens behov

- Vilka målgrupper jobbar du med?
- I vilken utsträckning skulle du säga att du möter våldsutsatta i ditt nuvarande arbete? (T.ex. jobbar nästan uteslutande med våldsutsatta, möter våldsutsatta på regelbunden basis, möter våldsutsatta då och då men inte varje vecka...)
- Vilka huvudsakliga behov och problem förekommer hos de våldsutsatta som du jobbar med? (T.ex. bedöma skyddsbehov, hitta lämpliga skyddade boenden, ekonomiskt bistånd, behandling, stödsamtal, barnutredning, samverkan med familjerätten eller praktiska behov?)
- Hur skulle du säga att samhällsnormer kan påverka behoven hos olika våldsutsatta individer? Vilka samhällsnormer finns idag kring de våldsutsatta allmänt samt när det kommer till din arbetsplats?
- Hur kan normer spela in i hur du bemöter och bedömer behoven/vilka insatser som beslutas om? (T.ex. särskilda grupper där en är mer

benägen att fråga om våldsutsatthet? Bemöter våldsutsatta olika utifrån t.ex. kön, ålder, etnicitet, etc?) Kan du gärna ge exempel på situationer där könsnormer hade betydelse för ditt bemötande?

- Känner du dig saker på ditt eget bemötande av våldsutsatta individer? (Både trygghet i relation till att möta våldsutsatthet i allmänhet, och om en känner sig trygg med att inte reproducera normer i förhållande till våldsutsatta/potentiellt våldsutsatta individer?)

Tema 2 - arbetsplatsens roll

- Hur förhåller ni er till olika samhällsnormer på din arbetsplats? Om du tänker på kön/könsuttryck, sexualitet, etnicitet, religion, ålder, socioekonomisk status, fysisk/psykisk ohälsa, funktionsvariationer... Skulle du säga att några särskilda normer präglar din arbetsplats/arbetsgrupp? Det vill säga, finns det vissa normer som får mer utrymme än andra till exempel?
- Har er verksamhet särskilda riktlinjer eller policys för hur ni ska fånga upp och bemöta våldsutsatthet? Känner du till vad de går ut på?
- Har din arbetsplats tagit initiativ till att jobba strukturerat med frågor som berör normkritik? T.ex. tagit in någon utbildning kring det, tagit fram egna kunskapsstöd, eller hänvisat till andra formella resurser på ämnet?
- Hur upplever du medvetenheten om normer och normkritiska perspektiv i ditt arbetslag? Hos ledningen?
- Upplever du ett behov av särskilt stöd från arbetsplatsen i hur du som medarbetare kan arbeta normkritiskt i relation till frågor om våldsutsatthet?

Tema 3 - egna erfarenheter

- Har du själv särskild kunskap kring normkritik/normkritiskt bemötande? Om ja, hur har du fått till dig sådana kunskaper? (T.ex. utbildning, läst på själv, levd erfarenhet, anhöriga/omgivningen...)

- Om ja, hur applicerar du den kunskapen i ditt yrkesutövande? Hur upplever du att det påverkar dina klientmöten?

Avslutning

- Nu när vi har pratat om normer i relation till arbete med våldsutsatthet, skulle du säga att det är något särskilt som behöver förbättras eller förändras i arbetet med våldsutsatthet på din arbetsplats, eller inom socialt arbete mer generellt?
- Ser du några särskilda brister eller utmaningar för ditt/ert fortsatta arbete med våldsutsatthet på din arbetsplats?
- Har du något mer du vill tillägga? Något du förväntade dig att vi skulle fråga om, som inte kommit upp?
- Har du frågor eller funderingar kring studien? (Påminn om möjligheten att höra av sig om frågor uppkommer senare)
- Får vi återkomma senare om vi har fler frågor? (Påminn även om att intervjupersonen också är fri att höra av sig via mail om hen kommer på något i efterhand som hen skulle vilja tillägga)